

IANUARIE-FEBRUARIE 2016

Se distribuie GRATUIT

POLEMICI

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ • SERIE NOUĂ • DIRECTOR: ALEXANDRU BUICAN

1-2

POLEMICI

Revistă de literatură

Correspondența

EDITURA ACTAEON BOOKS/
REVISTA POLEMICI
STR. LUPULUI, NR. 34/42
430383 BAIA MARE

ISSN 2501-1979

ISSN-L 2501-1979

www.actaeonbooks.ro
polemici_serienoua@yahoo.com

Director

Alexandru BUICAN

Redactor-șef

Daniela SITAR-TĂUT

Redactori

Mihaela ALBU

Dan ANGHELESCU

Flori BĂLĂNESCU

Alecu Ivan GHILIA

Lorența POPESCU

Redactori externi

Mihai VINEREANU, New York, NY, USA

SUMAR

Mihaela Albu — O CARTE DE IMAGOLOGIE / 15
Dan Angheliescu POETICUL ÎNTRE RELIGIE ȘI FILOZOFIE / 6

Flori Bălănescu NAȘTEREA MITULUI GOMA. STRĂINĂTATEA DE ACASĂ. I. / 3

Alexandru Buican IOHANNIS DUPĂ UN AN / 8
Constantin Cubleșan ANECDOTICA EXISTENȚIALISTĂ. ION MUREȘAN / 16

Alecu Ivan Ghilia ORSON WELLS A PIERDUT PRIN ABANDON. VLAD MUȘATESCU A CÂȘTIGAT CONCURSUL / 12

Andrei Moldovan FLORENCE NOIVILLE / 18
Virgiliu Parghel „PRACTIC AUTOPORETUL PEN-TRU CĂ, PUR ȘI SIMPLU, SUNT MODELUL CARE NU SE SUPĂRĂ” – Interviu de Daniela Sitar-Tăut / 10

Ioan Es. Pop VERSURI / 9

Mariuța Pop ADOLESCENȚĂ ȘI TINEREȚE FRÂNTE DE GHEORGHE BARCAN / 20

Daniela Sitar-Tăut ÎN JURUL LUI BACOVIA DE CONSTANTIN CĂLIN / 19

Radu Ulmeanu VERSURI / 9

Mihai Vinereanu VESTIMENTAȚIA FEMININĂ MODERNĂ ÎN LEXICUL ROMÂNESC DE LORENȚA POPESCU / 21

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în exclusivitate semnatarilor acestora.

Număr ilustrat de Virgiliu Parghel

EDITORIAL

DE CE „POLEMICI”?

Pentru că revista care își (re)începe viața cu acest număr este o „serie nouă” a celei apărute la New York între anii 1988-1991. Dar de ce „polemici”, atunci? În pofida numelui, care îi „îndreptățe” pe unii să se aștepte la o „ceartă” continuă, în articolul-program se considera că atacul persoanelor, de dragul atacului în sine, nu ar fi însemnat decât o poluare în plus a unui mediu – faimosul „spațiu public” – și așa destul de poluat, opțiunea fiind în favoarea discuției ideilor.

Nu altceva își dorește seria nouă a POLEMICILOR. Spre deosebire de revista din trecut, care era o „revistă de politică și cultură”, ea se intitulează azi, mai modest, doar „revistă de literatură”, pentru că astăzi credem mai mult ca oricând că literatura este un punct de trecere obligatoriu pentru o întreagă societate, cu toate instituțiile ei.

Scriitorii mari nu disociază între politică și literatură, pentru că frumosul este și el adevărul absolut, iar acesta este tot binele. Din această suprapunere rezultă angajamentul artei. Numai că angajarea nu vizează un partid, nici măcar o coterie a Uniunii Scriitorilor, ci legi absolute aflate undeva în conștiința unor foarte puțini aleși.

Oamenii în general, și românii în special, nu „văd idei”, de aceea ei nu bănuiesc lumea principiilor. În ce-i privește pe scriitori, evoluția în afara acestei zodii a adevărului absolut, nu poate duce în final decât la înșoțiri după sistem, mai mult sau mai puțin, mafiot.

Marii creatori (cei pe care mereu revistele literare ar trebui să-i aștepte să vină la întâlnire cu istoria), au privit arta ca pe o modalitate – o convenție în fond –, de care te folosești în procesul continuu de căutare a adevărului. Această înțelegere a artei, ca latură tehnică a unui proces de cunoaștere, îi face pe scriitorii mari – pe artiștii mari în general – să transcedă mica lor îndeletnicire, ridicând-o din sfera entertainment-ului, în cea a marilor întrebări și răspunsuri pe care și le pune și i le dă umanitatea, în vederea trăirii cât mai sub zodia adevărului absolut.

Adevărul nu este (nici chiar cel estetic) relativ și nu stă în funcție de necesitățile speciei, căreia nu-i este subordonat. Nu are intensități și măsuri, în funcție de trebuințe. Tocmai de aceea, fiind absolut, este potrivnic (numai aparent însă, și pe durata scurtă) conservării speciei și lumea, cu o formidabilă forță de rezistență, lucrează să-l reducă la tăcere.

Una dintre cauzele ce întârzie o emancipare (deloc sigură) a spiritului românesc este cărcoteala cu care e întâmpinată orice critică ce se aduce „trăirii românești”. De ce? Se pare că spiritului românesc îi lipsește acel curaj de a afla ce se ascunde în spatele neputințelor sale, aceasta însemnând o adâncă și descurajatoare resemnare.

Problema poziției poporului român între națiunile europene se pune și ea cu și mai mare tărie azi, odată cu asocierea politică a statului român cu acele state care formează Comunitatea Europeană: ce calitate – în sensul de valoare – are poporul român?

POLEMICI își propune deci să aducă în discuție, pentru o mai bună clarificare, acea realitate pe care noi o numim „ereditatea culturală” și care aduce neîncetat în sângele culturii tot felul de poncife ce se perpetuează cu îndărătnicie din generație în generație, și care par a fi reflexii ale unui spirit național resemnat, care spirit crede că, în locul unei autocritici lucide, poate schimba ceva printr-o iluzorie autoadulare, așa cum primitivii cred că vor aduce ploaia dacă vor urla la cer.

PARADIGMA GOMA

NAȘTEREA MITULUI GOMA STRĂINĂTATEA DE ACASĂ

FLORI BĂLĂNESCU

La 12 martie 1971, Securitatea a deschis dosarul de urmărire informativă (DUI) „privind pe «BĂRBOSUL» (nume conspirativ)”¹. Din primăvara anului 1966, când Goma propune romanul (care se va numi) *Ostinato* la ESPLA și până în martie-aprilie 1971, când este limpede că apariția lui în România este imposibilă, scriitorul nu face decât să testeze rezistența la normalitate a politicii editoriale și a mașinăriei ideologice. De 5 ani, i se refuză publicarea, posibilă numai în condițiile cenzurii. În 1967, scriitorul trimisese în Occident prima variantă a romanului. În primăvara aceluiași an, Miron Radu Paraschivescu, aflat în redacția revistei „Neue Literatur”, își aruncă ochii peste un fragment, pe care Anemone Latzina și Dieter Schlesak îl traduceau în germană. Cuvintele lui de atunci vor face înconjurul lumii: „Dar băiatul ăsta e un Soljenițin român!”. Așa ajunge „băiatul ăsta” să citească fragmente la cenaclul lui MRP, unde e filmat de o echipă a televiziunii austriece. Ulterior, „Literatur und Kritik” publică un fragment de roman, tradus de Marie-Therese Kerschbaumer, pe care îl însoțește cu o notă bibliografică și un studiu dedicat literaturii române. „Cazul Goma” explodează public în momentul apariției romanului la Editura Suhrkamp. Onoarea regimului Ceaușescu e lezată mișelește, iar orgoliile scriitorilor români, solidari în mentalitatea capului plecat și a interesului editorial imediat, au rămas până azi avariate. În iunie 1971 (puțin înainte de Tezele din iulie ale tovarășului suprem!) editura germană distribuie un pliant ce anunță: „Paul Goma im Herbst bei Suhrkamp/ Ein rumänischer Solschenizyn”, text aplicat pe fotografia format A4 a scriitorului.

Să studiezi dosarele unui fost deținut/urmărit din România comunistă este ca și cum ai căuta acele în carul cu fân, pentru a definitiva un puzzle ce ar putea fi un traseu biografic. Rareori descoperi într-un dosar penal sau într-unul informativ documente arhivate după criteriul cronologic al consumării evenimentelor. Când se întâmplă, durează preț de câteva file consecutive. Dacă un DUI are 20 de volume sau mai multe, cercetătorul participă la o misiune de recuperare de destin din jungla poliției politice.

Urmărirea sistematică a lui Paul Goma a început în 1971, deși nu a scăpat niciodată de vigilența organelor. Eliberat de la Gherla și transferat direct în domiciliu obligatoriu la Lătești, unul din satele MAI situate în Câmpia Bărgănelului (noiembrie 1958), a fost permanent supravegheat. Dovadă, note informative timpurii, aruncate ici-colo prin dosare.

„Fotograful satului” Lătești era „ciufut, turbulent, agresiv și simpatic, era de o personalitate incipientă frapantă. Pus mereu pe proteste, pe demonstrații publice de independență”². Stabilit în libertate controlată, alături de părinții săi, își câștigă o vreme existența tot din îndeletnicirea fotografierii, așa cum ne lasă „mărturie” Securitatea, prin vocea agenților informatori. Lt. Szombati Emeric sintetizează la 22 ianuarie 1963 informațiile primite de la agentul „Țăranul Anton”: în satul Șercaia s-a stabilit „o familie în vârstă cu un băiat de circa 30 ani. El este fotograf și spune că are domiciliul forțat și n-are voie să se stabilească în nici-o localitate. Acum o săptămână a obținut buletin pentru Șercaia și locuiește împreună cu părinții lui la croitorul Vegh Andrei...”. Este retras, „sursa” nu îl cunoaște, nu l-a văzut niciodată, tot ce știe a aflat de la o operatoare de film, „tov. Laucine Eva, care a lucrat la el niște clișeuri [sic]”³. Agentul a fost instruit să urmărească pe viitor „activitatea fotografului”, „cu cine ia legătura, ce discuții poartă cu cetățenii din comună”⁴. Superiorul Lt. Szombati, mr. Zilcsak Otto a pus rezoluția să fie verificat prin șeful de post și să fie luat în evidență „la dosarul de problemă [de] cpt. Baban”⁵. Următoarea informare a lui „Țăranul Anton”, din 4 septembrie 1963⁶, schițează intriga unei nuvele, dacă nu chiar o proză articulată. „Fotograful” e domiciliat pe strada Vadului nr. 104, locuiește cu părinții. Lucrează la „Agrosem”, dar l-a întrebat pe agent dacă nu are un serviciu pentru el. Tatăl tânărului a fost în audiență la Sfatul Popular, informatorul l-a văzut coborând împreună cu inspectorul școlar Stoica, „explicându-i probabil despre fiul său, că a absolvit cutare și cutare, căutând probabil un post în cadrul învățământului pentru băiat”, care, de când s-a angajat la „Agrosem”, nu se mai ocupă de fotografiere. Paul e văzut zilnic pe motoreta lui, ducându-se la Făgăraș, ori la oficiul telefonic din Șercaia. „Relații prietenești” nu are. Din ianuarie până în septembrie, comunitatea din Șercaia își duce traiul obișnuit, cu micile găinării, cu inofensivele informări. Șase luni securistul și șeful postului nu se grăbiseră să afle ce este cu „fotograful” picat din senin în satul lor. După război mentalitatea față de străin s-a alterat odată cu însuși conceptul alterității. Lumea se obișnuise treptat să nu-și bage nasul unde nu-i fierbea oala interesului imediat, să reacționeze doar la întrebările Miliției și ale Securității. Formulate sau doar sugerate. Mr. Zilcsak Otto, obligat de funcție să fie vigilent, își exprimă nemulțumirea în apostilă: „Foarte rău dacă nu ați putut stabili cine anume este cel în cauză, foarte sumare sarcinile date. Urgent scoateți datele lui de la Sfat și să fie verificat, urgent la

evidențele noastre. Apoi luat în evidență la grupa foști exploataatori”⁷. Enervat de ineficiența subalternilor, folosește de două ori cuvântul „urgent” și îl încadrează pe străin, provizoriu dar hotărât, la „foști exploataatori”. Mai târziu, când avea să afle că nu este decât fiul unor refugiați de război, basarabeni și săraci, își va fi rânjit în barbă.

Ar fi fost interesant să aflăm când anume s-au dumirit „organele” locale ce este cu „fotograful”. Următorul document (cronologic) este o copie după Hotărârea de trecere în evidență⁸, înregistrată de MAI, Direcția Serviciului Raional Făgăraș, la 22 iulie 1964 (poate că acum au aflat!), aprobată de șeful raional MAI Făgăraș, cpt. de Securitate Constantin Pîrvu. Câteva detalii îmbogățesc povestea despre „meseriile” și viața lui Goma: fotograf, dar nu la fabrica „Rulmentul” Brașov – așa cum reiese din redactarea ineptă; nu este cunoscut cu activitate politică. Prezentarea cea mai colorată pentru perioada 1963-1965 și-o face chiar scriitorul, în biobibliografia ce însoțește mai multe volume: „...lucrează numai în munci necalificate și nepermanente(izate): muncitor zilier în construcții, la Buhuși, pe șantierul Casei de Cultură – deci tot în domeniu, atât, că în fier-beton; fotograf ambulant (nunți, botezuri, înmormântări), prin satele din Rupea și Făgăraș; trompetist de sâmbătă-seara (baluri, nunți, hore); dezgropător de puieți la pepiniera Șercaia; descărcător-încărcător de cereale în silozul din Șercaia-Gară; muncitor necalificat la forja uzinei «Rulmentul» din Brașov; merceolog la «Agrosem» Făgăraș – în fine: «tehnician» la Serviciul Tehnic al Întreprinderii de Gospodărie a Orașului Făgăraș (vezi *Ela, Bonifacia, Adameva...*)”⁹.

După ridicarea restricției domiciliare (1962) și până la 16 martie 1964, când Întreprinderea Regională „Agrosem” îi întocmește Carnet de muncă, scriitorul muncește cu ziua, la negru, pentru o existență sumară și îngrădită. Acest Carnet, recuperat în 2012 de la Biblioteca Națională a României (fostă B. Centrală de Stat până în 1989), este cea mai fidelă oglindă profesională a scriitorului. Prima slujbă oficială este înscrisă de la 1 septembrie 1953 (-31 decembrie 1953) – instructor de pionieri la Școala de 8 ani Dacia-Rupea, apoi: instructor de pionieri la Școala Medie Rupea (16 ianuarie-31 august 1954), merceolog la Întreprinderea Regională „Agrosem” (16 februarie 1963-12 februarie 1964, încheiat activitatea cf. art. 16/ 3 Codul Muncii), controlor tehnic la Uzina „Rulmentul” Brașov (15 februarie-12 iunie 1964, demisie), topograf-măsurător la serviciul tehnic de la Întreprinderea de Gospodărie Orășenească Făgăraș (3 martie-3 mai 1965, 3 mai-3 iulie 1965, angajat temporar), șef de rubrică cu 1/2 normă Uniunea Scriitorilor, Revista „România literară”, București (1 decembrie 1968, angajat temporar, schimbat funcția și încadrat definitiv ca redactor II la 15 noiembrie 1969, majorat salariul la 1 martie 1970, schimbat salarizarea la 1 aprilie 1971, schimbat gradația – cu același salariu – la 1 aprilie 1971, concediu fără plată la 1 decembrie 1972, încetat activitatea cf. art. 130/ alin i la 1 aprilie 1973), reia munca oficială la 1 iulie 1977, la Biblioteca Centrală de Stat, ca bibliotecar principal, cu un salariu de 1479 de lei, mult mai mic decât la Romlit, unde primise după majorări 2000 de lei. Am dat aceste cifre deoarece agentura Securității a reușit să inducă bibliotecarilor sugestia că ar avea salariul mult mai mare decât al lor, ceea ce nu putea să însemne decât că e omul organelor. Picat „din lună” ca bibliotecar, fără studii

de specialitate și fără experiență, scenariul era garantat. Azi știm că a fost încadrat la BCS, în ciuda voinței sale, pentru a se „dovedi” că nu este maltratat sau marginalizat, ba, dimpotrivă. Carnetul de muncă a rămas „neîncheiat”. Din cărțile sale (și din dosare), aflăm că, în scurtă vreme, a refuzat să muncească acolo unde Securitatea a vrut să îl oblige. În 2012 a trebuit să înaintez o cerere către directoarea BNR pentru a fi completată ultima filă, astfel încât Carnetul de muncă să poată fi folosit în condiții legale la dosarul de pensionare. O doamnă foarte amabilă de la „personal”, deși tânără, știa cine este Paul Goma. A fost onorată să dea o mână de ajutor. 35 de ani, în Biblioteca Națională a României, printre angajați, fusese întreținut mitul Goma. Angajații din aparatul tehnic încă se mai întrebau de ce, dacă nu mai lucrează la ei, pe ultima filă a Carnetului său de muncă nu există nicio informație lămuritoare. După câteva decenii, Securitatea – odiosul stabiliment al înspăimântării – ne „oferă” răspunsuri.

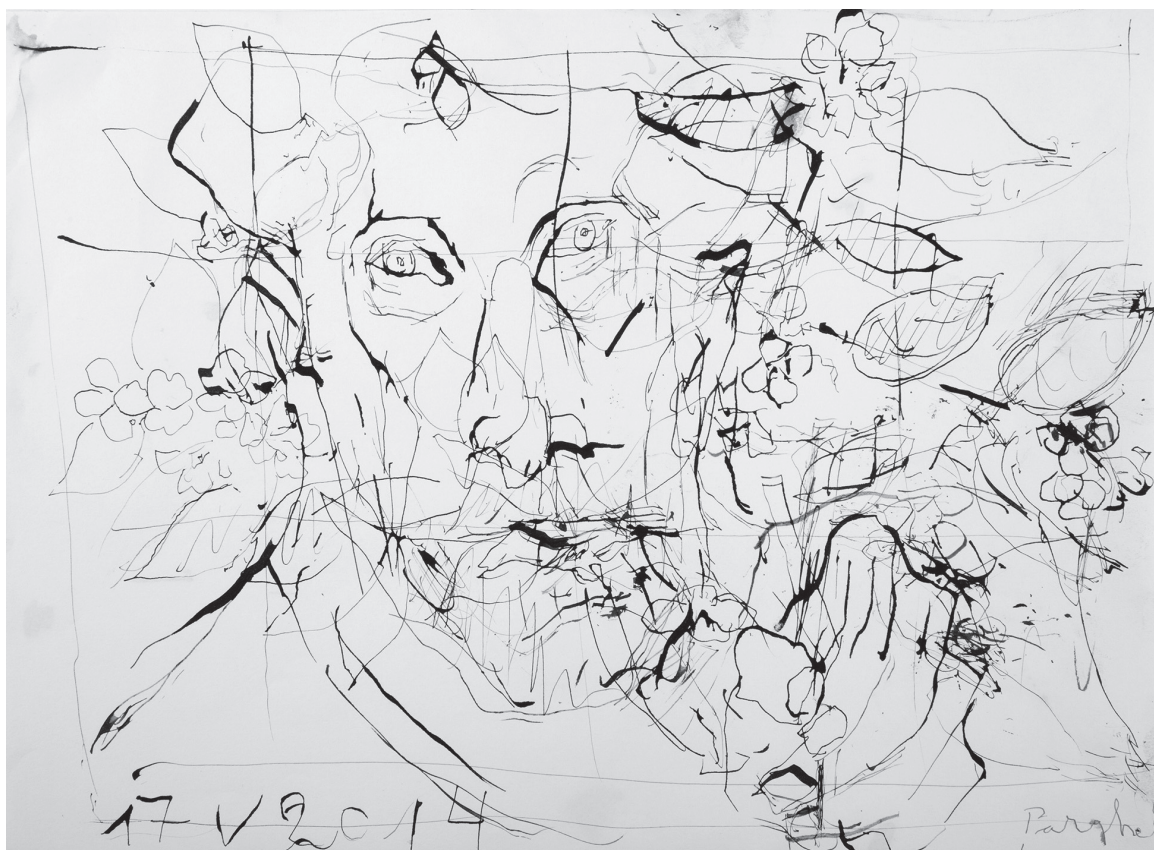
De ce intră Goma în concediu fără plată la 1 decembrie 1972? Pentru că regimul Ceaușescu a vrut să scape de el, prin mărînimia lui Zaharia Stancu, președintele USR, care îl sfătuiește să accepte pașaportul. Și aceasta în țara în care pașaportul era monopolul bunăvoinței partidului-stat. Zgomotosul scriitor „necunoscut” [sic], bașca „netalentat”, devenise deja marca românească a opoziției la comunism, prin cărțile apărute în Occident. Din iunie 1972, de când a plecat inițial într-o excursie turistică, având viză de ieșire pentru trei luni, Securitatea a lucrat neîncetat pentru anihilarea sa. La expirarea celor trei luni, scriitorul a cerut prelungirea vizei, motiv pentru care – după cum vedem și din Carnetul de muncă – i se desface contractul de muncă de la Romlit cu litera i. Trăitorii în comunism știu că aceasta înseamnă pedeapsă, i = indisciplină.

Are prilejul să participe la lansarea proaspăt apărutului roman *Die Tür* (*Ușa...*), în cadrul Târgului de carte de la Frankfurt (octombrie 1972). O lună mai târziu, începe să scrie la Paris *Gherla*. La sfârșitul lunii noiembrie ajunge și Ana, soția scriitorului. Deși Zaharia Stancu insistase să plece împreună, inițial soții Goma au hotărât ca unul dintre ei să rămână, pentru ca planul Securității de a-i face dispăruți în Occident să nu se împlinească. În iunie 1973 se întorc. Goma nu avusese niciodată de gând să „fugă”. Întoarcerea a fost inacceptabilă pentru autorități, sensibilizate până la obsesie după scandalul diplomatic și mediatic de la Frankfurt, din 1971, când delegația României și-a retras standul de la târgul de carte, în semn de protest față de etalarea unei cărți „dușmănoase” și calomnioase la adresa socialismului. Spațiul gol al standului RSR a fost umplut de editorul german cu *Ostinato*. Insistența lui Zaharia Stancu nu venise pe un teren gol, ci pe unul abil pregătit. La începutul anului 1972, se făceau încercări dinafară de a-l extrage pentru o ieșire la libertate pe scriitorul care avusese succes în Germania, iar organele au exploatat oportunitatea, mizând pe rămânerea scriitorului în Vest. La 2 februarie 1972, Dieter Schlesak i se adresează lui Goma, deși nu e sigur că scrisoarea a ajuns în altă parte decât la Securitate:

„Cărții i s-a făcut dreptatea cuvenită. Și sper că va apărea odată-și-odată în limba ei. (...) Am scris la Inter Nations pentru invitație. Ar fi grozavă o vizită. M-aș bucura enorm să te îmbrățișez.

Te sărut și aștept vești,

Dieter”¹⁰

Cu pete la dosar, atât de inconștient încât să contrazică normele conviețuirii pașnice din marea familie socialistă în anul Tezelor din iulie, nu puteai scăpa fără o corecție ca la partid. Informatorul „Radu Moldovan” povestește cum s-a desfășurat Plenara lărgită de partid a URSS, din 15 noiembrie 1971, prezidată de „tov. Dumitru Popescu, secretar al CC al PCR”: „(...) Cineva din prezidiu a pus problema transfugilor și a trădătorilor: Breban, Țepeneag și Paul Goma. Cei care au vorbit cu mai mult aplomb și duritate în această chestiune au fost Eugen Barbu, Corneliu Leu, Ion Lăncrăjan, Nicolae Stoian etc. (...) Cam aceiași scriitori – și alții – au discutat și cazul Goma, criticându-l aspru. (...) Paul Goma s-a justificat – pe scurt – cam așa: câțiva ani de zile a încercat să publice cartea în țară. A avut nenumărate audiențe la CC al PCR, la Secțiunile Presă și Propagandă, Literatură și Artă. Nu i s-a aprobat publicarea. Cum o carte apărută în țară poate apoi să fie publicată în străinătate, el a cerut să i se tipărească aici numai în 5 exemplare, ca apoi s-o poată trimite afară. Nu i s-a aprobat nici acest lucru”¹¹. S-a hotărât ca discuția despre excluderea lui Goma să fie reluată în altă ședință. La 7 noiembrie 1971, informatorul „Petrescu” relatează: „Stând recent de vorbă cu Ioanichie Olteanu, directorul Editurii Eminescu din București, am aflat lucruri mai [sic] adevărate despre Paul Goma. I.O. îl cunoaște pentru că romanul lui P. Goma a fost depus chiar la Editura Eminescu. Despre această carte I.O. mi-a spus că e scrisă de pe poziții dușmănoase față de idealurile de viață ale societății noastre, dar că autorul nu ar fi lipsit de talent”¹². Sau era prea talentat, prea liber. După cum o arată textele sale de atitudine scrise în România comunistă, scoase din țară cu strategii de care unii diplomați occidentali nu sunt străini, și publicate în timp util în Occident:

„Nici un cititor occidental n-ar putea să vadă vreun sens în discuția absurdă, neomenească dintre cenzor și autor, probabil nici n-ar considera-o posibilă. Nimeni nu va putea calcula vreodată cât timp prețios și energie au fost irosite în astfel de «discuții». Aproape nimeni din Vest nu va putea să se transpună în starea sufletească a autorului care se-ntoarce de la o astfel de «discuție» la masa lui de scris, neștiind ce să facă: dacă respectă indicațiile-interdicțiile cenzurii își trădează cartea și intenția cu care a fost concepută; dacă refuză «prețioasele indicații», nu mai poate publica. (...)»

Dar o reabilitare prin colaborarea cu cenzura este imposibilă. Pentru că cenzura, această instanță a interdicției, nu este doar dușmanul de moarte al scriitorilor și al literaturii, ci înainte de toate dușmanul de moarte al adevărului” („Die Zeit”, Hamburg, Nr. 39, 29 septembrie 1972)¹³

Note

1. Arhivele CNSAS, DUI nr. 2217, vol. 1, inițial dosarul a avut nr. 6201, deschis sub indicativul MAI, 1/151.
2. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 96.
3. DUI nr. 2217, vol. 3, f. 3.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 4.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 5.
9. v. Paul Goma, *Culoarea curcubeului '77 (Cutremurul oamenilor)*, Editura Ratio et Revelatio, București, 2015, pp. 19-49.
10. DUI nr. 2217, vol. 3, f. 337.
11. *Ibidem*, ff. 274-276.
12. *Ibidem*, vol. 3, ff. 288-290.
13. „Problema principală a unui scriitor român: Cenzură, autocenzură, para-literatură. Drumul scurt de la adevăr la minciună, de Paul Goma”, în Paul Goma, *Scrisuri. I. 1971-1989*, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 40-43.

ESEU

POETICUL ÎNTRE RELIGIE ȘI FILOZOFIE

HORIA STAMATU UN MARE POET AL EXILULUI ROMÂNESC

DAN ANGHELESCU

Motto:

„...rostirea cuvântului constituie spusa și cântecul ființei înseși (...), poetul se află sub puterea chemării discrete și stăruitoare a ființei și este, ca atare, un salvator al ființei din fața sustragerii demonice a ascunderii.

Martin Heidegger - *Parmenide*

Horia Stamatu face parte din categoria rară a acelor poeți despre care s-a spus că, printr-o metafizică profundă și originală, ating „starea de religiozitate/.../ ajung la un anumit prag de reflecție lirică și de expresivitate, la o metafizică de tip liric în care miticul și religiosul se împletesc și se confundă.”¹

Pentru cel care, refugiat în Germania, la Freiburg, devenea lector de limbă și cultură română pe lângă profesorul Hugo Friedrich și – în paralel – își completa studiile de filozofie la cursurile lui Max Müller (discipol și succesor la catedra lui Martin Heidegger), faptul că reflecția filozofică ocupă un loc important și în sfera preocupărilor literare apare în evidenta ordine a firescului. În subtilă relație cu un asemenea statut, poetul, eseistul și teoreticianul Horia Stamatu, a resimțit irepresibilă atracție către acele (niciodată prea limpezi) *qualia sensibile* care, întotdeauna, insinuează iminența schimbărilor în teritoriul mereu controversatelor poetici ale contemporaneității. Ca atare, în percepția sa teoretică, Horia Stamatu se va afla mereu pe urmele indescritibilei esențe fenomenale a Poeticului.

„Literatura este propriul ei timp (scria el în paginile uneia dintre cele mai importante reviste ale exilului românesc), /.../, un timp de sine stătător și aflat în deplină libertate față de conținutul celorlalte timpuri”². În accepția lui, experiența Poeticului este fundamentală pentru că ea păstrează, dintotdeauna, acel misterios și inefabil Ceva al momentului auro-ral, când umanitatea naște un fenomen

inegalabil în curgerea tuturor timpurilor: sincretismul antic. Atunci poezia, religia și filozofia au izvorât împreună într-o perfectă și pură îngemănare. Iluminându-i sensurile adânci descoperim că Poeticul nu este decât o formă, cu totul specială, de comunicare cu un accent pe care Constantin Noica îl detașa din ideea întregitoare ce adună laolaltă Comuniunea, Comunicarea și Cuminecarea. Îngemănate prin naștere, poezia, filosofia și religia îngăduie o deplinătate a înțelegerii rosturilor Ființei în lume. Aceasta și pentru că – urmând afirmațiile lui Noica – „... simpla comunicare, (fie și savant justificată de lingviști, cu refuzul cuvântului sau considerarea lui drept o construcție arbitrară, ca la mult prea invocatul Saussure) nu satisface toate nevoile spiritului.../.../ îngăduind mai mult decât informație și înțelegere: subînțelesul, supraînțelesul, înțelesul și înțelegerea adevărată care au loc între subiecte și nu doar între subiect și obiecte.../.../ Cu atât mai mult are sens de comuniune sau cuminecare cuvântul prin înțelesurile lui pierdute dar subînțelese /.../ îngăduind o filozoficească cuminecare.”³

Un studiu pe care Horia Stamatu avea să-l intituleze *Între utopia orfică și hieratismul mioritic*⁴ pornește de la o afirmație a lui Mircea Eliade : „Numai poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul” (*În curte la Dionis*). Era adusă în discuție invocarea lui Orfeu cel care, printr-un demers cu caracter taumaturgic, ar fi putut determina purificarea oamenilor de primitivism și violență. Totodată, teoreticianul readuce în atenție și o formulare similară existentă în versurile lui Hölderlin: „Prin cântecul nostru mereu înnoit, El / Cel Prea Înalt/ trebuie să ajungă în inimile celor ce-l iubesc” (*Dichtersberuf*). Esența orfismului, pentru poeticianul Stamatu, se descifra în sensul înălțător al iubirii cosmice, aceea despre care vorbea Max

Scheller, aceea pe care, la Beethoven și la Schiller, o regăsea opusă vanității imperiale, ca imn al păcii și al libertății. Dincolo de toate acestea, sunt totuși operate și trimiteri de certă rezonanță politică: „Astăzi, spune Horia Stamatu în studiul amintit, lumea este tot mai obligată să creadă că nu există decât salvare istorică și deci numai în masă; suntem la erzațul de religie cu idolatrizarea maselor, și de aceea presiunea acestor mase asupra persoanei este din ce în ce mai fără limite, iar cum masa este ceva amorf și acefal, ea este reprezentată prin forță/.../ de niște tirani, organizatori ai războiului permanent numit de clasă, și care mint lumea prin orfizarea anti-sentimentelor, ura în locul iubirii, invidia în locul recunoașterii meritelor altuia, sacrilegiul în locul respectului față de divinitate, și acoperă toate mijloacele de comunicare în vederea țelului ultim: disoluția persoanei, pe care poetul în chip firesc, cum se vede și la personajul lui Mircea Eliade, vrea s-o salveze.”

În siajul celor de mai sus, a devenit evident că discursul religios păstrează o legătură discretă dar stabilă cu discursul poetic, ambele fiind în esența lor Comunicare și Cuminecare. Este rațiunea suficientă în temeiul căreia s-a înțeles că: „... asemenea oricărui fel de experiență, trăirea poetică, precum și cea religioasă resimt nevoia cuvântului. Acestui fapt îi corespunde sensul grecesc primordial al cuvintelor respective: poezia este facere prin cuvânt, iar teo-logia este vorbire despre divinitate. Nu trebuie să presupunem pur și simplu că avem de-a face aici cu două lucruri deosebite, cu vorbirea poetică sau cu cea religioasă. Este clar că nu se poate distinge cu ușurință între limbajul poeziei și cel al tradiției mitologice.”⁵

Poetica lui Horia Stamatu este, evident, un caz aparte și prin aceea că ea

păstrează un foarte discret halou de sorghinte hegeliană. Ceea ce spune că Poezia (ca artă), își capătă determinațiile și prin situarea ei „în sfera care îi este comună cu religia și filosofia” constituind „un mod de a înfățișa înaintea conștiinței și de a exprima divinul, de a exprima cele mai profunde interese ale omului, cele mai cuprinzătoare adevăruri ale spiritului.”⁶

Tinzând să-și susțină, fără echivoc, propriul crez artistic, poetul Horia Stamatu își reconfirmă opțiunea și pe coordonatele preferințelor exprimate de către traducătorul Horia Stamatu. Prin strădaniile acestuia din urmă, poemele lui Hölderlin, poetul despre care Heidegger spunea că l-a așteptat pe Dumnezeu, își făceau apariția în limba celebrului Don Luis de Góngora y Argote (*Seis poemas de Hölderlin în Punta Europa*, Caietul 44, Madrid, 1963). În ceea ce ne privește – și ne vizează în mod direct – îi datorăm lui Horia Stamatu traducerea în limba română a poemelor spaniolului Juan de la Cruz (*Opera lirică*, 1978). Textele acestea, dincolo de valoarea lor literară, devin cu atât mai semnificative dintr-o perspectivă ce aparține ideologiei pe care autorul lui *Kairós* își întemeiază propria poetică. Iar motivațiile respectivului demers sunt oferite în mărturii de o exemplară limpezime. Juan de la Cruz este poetul pe care Horia Stamatu îl considera drept marele său model: „La San Juan de la Cruz am găsit o culme, în sensul că sunetul ține loc de imagine. /.../ Ca omagiu, și personal, și românesc, adus unei poezii de nivelul operei lirice a lui San Juan de la Cruz, la Freiburg, de prin 1968, m-am hotărât să traduc toată poezia lui, ceea ce am și făcut (...) San Juan de la Cruz m-a ajutat enorm la poezie, însă nu imitând. Prin studiu și traducere am ajuns la esența uneia dintre cele mai pure poezii, și aceasta m-a ajutat la propria poezie în sensul celui mai sever auto-control.”⁷

Trăsături esențiale ce conferă o amprentă cu totul specială crezului său poetic se regăsesc și în corespondența sa. Iată o lapidară, dar concludentă formulare dintr-o epistolă adresată lui Dumitru Țepeneag: „...hotărâsem să rămân la scrisul quintesențial.”⁸ Spunem concludentă, pentru că aserțiunea, coroborată și cu multe altele, dar și cu mesajul propriu întregii sale creații, ilustrează o subtilă rezonanță cu un celebru adagiul heideggerian: *Der Dichter nennt das Heilige!* (Poetul este cel care rostește Sacrul!). Acolo unde scriind despre Martin Heidegger și despre Esența Poeziei – pe care filozoful

încearcă să o degajeze din creația lui Hölderlin – Horia Stamatu întrezărește un act de inițiere „în însuși temeiul aflării noastre în lume”. Un vers holderlinian, reluat în demonstrațiile heideggriene (De când suntem un dialog/o convorbire/ Și putem auzi unul de altul...) îi prilejuiește – de data asta teoreticianului – o meditație deosebit de interesantă: „...Heidegger nu cunoștea limba română și nu știa ce totală confirmare a acestui vers oferă unul din termenii fundamentali, Cuvântul, care vine de la *conventum*, deci în limba română Cuvânt spune că oamenii o convorbire sunt, pentru că numai fiind împreună au ajuns la Cuvânt, în *conventum*”⁹.

Un alt vers din Hölderlin pe care Heidegger îl ridică la rangul unui veritabil postulat („...Ceea ce rămâne poeziei cititoare”) ¹⁰ îi oferă lui Horia Stamatu prilejul unor considerații cu totul speciale. „Adevărata fantezie a poetului/.../ este profeția”¹¹ spune el. Și Eminescu, continuă el ideea, a fost unul dintre poeții marilor profeții, ca și Novalis, ca și Hölderlin. Doar că – în timpurile lui – apăruse și deja se instaurase timpul ignar al rostirilor vide, al decăderilor și al puținătății spirituale (*Zeit der Dürftigkeit!*). Pornind de la propriul destin și de la teroarea istoriei (expresia lui Mircea Eliade) nici poetul, nici gânditorul preocupat de soarta Ființei nu își puteau refuza propria mărturie despre timp: „În timpul oropsit de azi, orice gest anulează pe cel precedent dacă a fost pozitiv sau nu îl îndreaptă dacă a fost negativ/.../ orice gând luminos este imediat redus la negură prin îndoială, orice salt este imediat tăiat de o bruscă paralizie, totul este redus la orizontul unei indefinite mlaștini”.

Accepția hegeliană acorda operei de artă rolul de conciliator între ceea ce este exterior, sensibil, trecător și cugetarea pură, între realitate, natură, și libertățile infinite ale gândirii conceptuale. Fără a fi fost un hegelian, Horia Stamatu ne convinge, pe calea eminentă a poemelor sale, că arta – în realitatea ei vibrantă – este singura capabilă să înlăture ceea ce Hegel numea „...aparența și înșelăciunea acestei lumi rele și trecătoare din conținutul valoros și veridic al fenomenelor, dându-le acestora (și implicit nouă, celor de azi) o realitate superioară, născută”¹².

Note

- 1 Simion, Eugen. (1997), *Fragmente Critice*, vol.1. Craiova: Scrisul românesc, 137.
- 2 Stamatu, Horia. *Timp și literatură*. (1977), *Revista Scriitorilor Români din Germania*, nr.14.
- 3 Noica, Constantin. (1995), „Meditații introductive asupra lui Heidegger”, în vol. *Martin Heidegger, Originea operei de artă*. București: Humanitas, 12-13.
- 4 Stamatu, Horia. (1979), „Între utopia orfică și hieratismul mioritic”, *Revista Scriitorilor Români*, nr. 16.
- 5 Gadamer, Hans-Georg. (2000), „Experiența estetică și cea religioasă”, în vol. *Actualitatea Frumosului*, Iași. Polirom, 127.
- 6 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. (1966), *Prelegeri de estetică*, vol. I. București. Ed. Academiei, 13.
- 7 Manolescu, Florin. (2003), *Enciclopedia exilului românesc. 1945-1989*. București: Compania, 635.
- 8 Popa, Marian. (2009), *Istoria Literaturii Române de Azi pe Măine*, „Scrisoare către D. Țepeneag”, București: Semne, 353.
- 9 Stamatu, Horia. „Între utopia orfică și hieratismul mioritic”. *Revista Scriitorilor Români*, nr. 16 din 1979.
- 10 Un postulat pe baza căruia filozoful concluzionează că „Poezia este întemeiere prin cuvânt și în cuvânt” că ea este o „întemeiere a Firii”.
- 11 Stamatu, Horia. „Între utopia orfică și hieratismul mioritic”, *Revista Scriitorilor Români*, nr. 16 din 1979.
- 12 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. (1966), 15.

TRĂIREA ROMÂNEASCĂ

IOHANNIS DUPĂ UN AN

ALEXANDRU BUICAN

După un an de la câștigarea alegerilor prezidențiale dl. Iohannis nu se mai bucură nici pe departe de popularitatea de care s-a bucurat în acel 16 noiembrie 2014, când, aflându-se în urma contracandidatului său cu 10 procente, se părea că nu ar fi avut decât o șansă teoretică de a deveni președinte al României. Un an înseamnă un timp relativ scurt în planul realizărilor politice, totuși s-ar părea că românii sunt deja mulțumiți cu prestația dumnealui. Să ni se permită însă nouă să avem în legătură cu cauza acestei scăderi în popularitate, o părere ce ar putea părea unora paradoxală. Noi credem că situația de acum este foarte legată de motivele care au făcut posibilă acea răsturnare de situație din poluri, motivele reale care i-au deschis d-lui Iohannis calea spre Palatul Cotroceni.

S-a tot dezbătut și se mai dezbate încă „miracolul” din acea zi memorabilă. Harta voturilor repartizate pe teritoriile istorice românești a fost prezentă pe toate posturile de televiziune. Să încercăm și noi, la mai bine de un an de la acel eveniment, să căutăm semnificațiile.

Firește, mai întâi, Ardealul, unde rezultatul votului n-a fost o surpriză, dl. Iohannis provenind chiar de acolo. Și totuși trebuie subliniat mai înainte de toate că ardelenii, care printr-un plus de hărnicie și de moralitate (oare cât de real?) privesc mereu cu dispreț la regăteni, nu aveau de ales. Dar să mai spunem și că presupusul plus de hărnicie și de moralitate le vine tocmai de la conviețuirea de-a lungul istoriei lor, cu ungurii și cu germanii. Ca să supraviețuiască, a trebuit să fie mai muncitori, mai economi și mai morali, și aceasta se poate numi o indirectă formare a caracterului românilor transilvăneni prin conviețuirea cu populații superioare. Din acest motiv ei au fost primii care, când li s-a dat o șansă, au votat împotriva unei stări de lucruri inacceptabile. Ei, firește, nici că s-au speriat de un „neamț”, ci au recunoscut în el pe unul de-al lor!

În ceea ce privește „diaspora”, să ni se ierte iarăși dacă nu suntem de acord cu opinia curentă. Credem și noi că românii din străinătate au dat un vot de protest, dar acest vot de protest nu a fost îndreptat neapărat împotriva contracandidatului d-lui Iohannis, ci mai degrabă împotriva unei anomalii pe care ei au lăsat-o în urmă la plecare și asupra naturii cărei s-au edificat (mai mult sau mai puțin) comparând ceea ce au lăsat „acasă” cu ceea ce au găsit în țări nu neapărat extraordinare, ci numai normale. Da, să nu ne facem că nu înțelegem: o mare parte dintre cei care „au plecat”, deși au plecat cu intenția de a se hrăni și de a se adăposti acolo unde alții avuseseră grijă de țările lor (muncind mai mult, fiind frugali, având caracter etc.), ci au plecat dând totodată un vot de blam conaționalilor lor și, implicit, lor înșile (ca parte a întregului inextricabil).

În ceea ce-i privește pe românii turciți, pe cei de sub Carpați, precum și pe românii slavizați de la Est de Carpați, cu aceștia situația e mai încifrată și depășește posibilitățile „inteligentiei” românești, adică a mediocrităților elitiste din cele câteva reviste „directoare” de la București.

Îmi aduc perfect aminte când, în timpul dictaturii lui Nicolae Ceaușescu, românii ajunseseră să spună pe la colțuri de stradă: „Să ne ia dom’le, rușii mai bine, măcar să știm că ne poartă cineva de grijă!”

Așa trebuie văzut și votul de la 16 noiembrie. Românii, aflând că dl. Iohannis e „neamț”, i s-au aruncat, pur și simplu, în brațe: „Salvează-ne, stăpâne! Dacă mata vrei, poți!” e o replică dintr-un roman al genialului Liviu Rebreanu. Căci să ne înțelegem, dincolo de balivernele depășirii „naționalismului” la români, de fapt, ei, românii (care potrivit lui Mihai Eminescu, i-au vestejit mereu în istorie pe „străini”) l-au votat pe dl. Iohannis, *pentru etnia lui germană!*

Iată exemplul cel mai spectaculos de disperare. După un sfert de secol în care românul s-a văzut furat de român, adică s-a văzut furat de el însuși; după un sfert de secol în care s-au năruit din nou speranțele periodice create odată cu tot atât de periodicele lui răzmerițe; după un sfert de secol de silă de sine însăși, această populație ce pare sinucigașă, s-a aruncat, pur și simplu, în brațele „neamțului” Iohannis.

Se poate imagina o situație mai jenantă de milogeală?

Și tocmai pentru motivul că dl. Iohannis nu i-a miluit încă pe români și-a pierdut popularitatea. Dar dl. Iohannis va trebui să le spună, odată și odată românilor (și cu cât mai repede, cu atât mai potrivit), că președintele nu „le dă” oamenilor. Rolul președintelui nu e să-i miluiască. Președintele, de fapt, cere el oamenilor. Le cere să muncească mai mult, să economisească mai mult și să aibă mai mult caracter. Numai atunci România se va schimba! A făcut minunea asta vreodată vreun lider al vreunui popor? N-am întâlnit așa ceva în istorie. Dimpotrivă, popoarele mai întâi au avut vocația să muncească mai mult, să economisească mai mult, să aibă caracter... și abia apoi a ieșit din rândurile lor liderul chemat la întâlnire de către istorie.

Vor putea românii, această populație care în urmă cu 25 de ani ajunseseră să aibă cel mai umflat partid „comunist”, cea mai umflată „securitate” – securitate care trebuia să facă față celui mai umflat număr de turnători –, să se ridice la nivelul situației care s-a creat prin alegerea d-lui Iohannis?

Lozinca sub care și-a pus dl. Iohannis campania electorală sună frumos, pare de cel mai evident bun simț. Însă, să nu uităm că românii, în urma experienței lor milenare, au ajuns la expresii ca „treabă românească” sau „ca la noi la nimenea”. De aceea ne temen că „treaba bine făcută” nu e o chestiune care ține de „omul universal”, ci mai curând de câteva popoare care, cândva, în trecut, în procesul lor de formare etnică, au fost ele însele... bine făcute!

Nu e mai puțin adevărat că dacă românii au văzut o șansă într-un „neamț”, dlui Iohannis însuși i s-a dat o șansă uriașă: împlinind o parte din așteptările românilor, d-sa s-ar putea apropia de măreție! Nu va fi ușor. Sarcina sa e mai grea decât pare: a trage această populație, cu oricât de puțin, mai aproape de standardele umanității, pare o lucrare urieșească.

POEZIE

ioan es. pop

mai e ceva de stors din simțuri?

Deși toate sunt vlăguite, deși ai zice
că tot ce se mai poate mulge din ele
e gelatina fricii, s-ar putea ca mâine
din țevile lor ostenite să mai țâșnească,
o dată, o singură dată,
un val de senzații care să te ia cu el.

tu încă crezi că abia după aceea
vei vedea nevăzutul. dar cum să-l vezi
cu un organ ale cărui porți se vor fi închis deja?

precum vezi, frica e o artă grea,
mai ales după ce toate artele care au precedat-o
au ostenit și s-au stins.

Radu Ulmeanu

DRUM

Mergem noi către moarte,
sau vine ea
cu brațele larg deschise
spre noi?

UN OM POLITIC

Am văzut un om politic pe stradă
trăgea după el, legate cu sfoară
câteva cutii de conserve
pline de sloganuri zornăitoare

Mi-a zâmbit de departe
ca un clown de la circ,
sau mai bine zis
ca o precupeață

Și m-a ntrebat dacă nu cumpăr
o marfă de calitate
pentru copiii sau nepoții mei
în ambalaje frumos colorate,
chiar țipătoare

Dă-mi un kil, i-am spus,
din doctrina partidului tău
iar el și-a scos imediat un cântar ciudat
din buzunare

Dar a venit pasărea Roc
din basmele copilăriei
și l-a-nșfăcat cu ghearele
l-a ciugulit cu ciocul ei uriaș
făcându-l fărâme
După care toate zorzoanele lui
au dispărut ca un fum
și a răsărit soarele

CE POVESTE

Iubito, ce dulci pot să fie buzele tale,
dar eu nu, eu nu le-am gustat

Iubito, ce raze de lună
trebuie să răspândească sânii tăi
dar eu nu, eu nu le-am văzut

Iubita mea, ce comori
trebuie să ascundă pântecul tău
dar eu nu, eu nu le-am descoperit

Iubita mea, ce amară e depărtarea de tine
și eu o gust, eu o gust zi de zi

Dacă ai fi la pieptul meu
ce mult, ce orbitor ar fi soarele

Dacă ai fi în brațele mele
ce poveste, o, ce poveste ar fi...

SĂRUTUL

Călătorește peste mări și oceane
odată cu gândul ce l-a făurit
din zgura, din abisurile iluziei
din șoapta ce nu s-a șoptit

E luna sau e vântul, steaua care răsare
sau galaxiile încălecându-se una pe alta
ori pur și simplu cenușa încremenită-n granitul
ce nu-l mișcă depărtările, nu-l sparge dalta

E gura ta ce tresare și freamătă
în așteptarea buzelor mele din alte planete,
reci și hulpave, fierbinți la vedere
fugoase în zbor, pătrunzându-te-ncete

Fuiorul prelung al universalelor treceri
din lumină în întuneric, din beznă în flama solară
îmi luminează trupul ce te atinge-n amurg,
cu sărutarea-i amară

Doar împreună putem să învingem
hăurile, prăpastia ce ne desparte
atât de apropiați în visele noastre,
în ordinea lumii mortal de departe

Întinde-mi brațul tău alb de dincolo
de munți și oceane, de disperări, de dezastre
să te culeg – un ciorchine de struguri,
un roi de stele luminându-mi albastre

INTERVIU

„PRACTIC AUTOPORTRETUL PENTRU CĂ, PUR ȘI SIMPLU,
SUNT MODELUL CARE NU SE SUPĂRĂ”

INTERVIU CU VIRGILIU PARGHEL

DE DANIELA SITAR-TĂUT

DANIELA SITAR-TĂUT: *Am înțeles că ai multe lucrări în străinătate, fără să forțezi succesul comercial, ca să zic așa.*

VIRGILIU PARGHEL: Am întâlnit în anii din urmă un om, un maestru spiritual, adept al unei filozofii indiene. Mi-a văzut câteva picturi și cred că mi-a citit gândurile – că n-am vorbit cu el – și a spus: „Nu fi îngrijorat, picturile tale, odată făcute, își caută stăpânul.” Și m-a încurajat să lucrez. Prin anii 2001–2002 s-a deschis în București, în Centrul Vechi, o galerie a unei doamne care venea de la Cluj, Cristina Valasutean. Doamna vorbea la perfecție engleza, germana, franceza și, cine intra la ea în galerie, din străinătate, avea un partener de discuție. Și doamna asta mi-a vândut multe lucrări în străinătate, am foarte multe lucrări în Canada. Am avut un prieten în Grecia care colecționa numai desene, iar eu aveam o groază de desene, am și acum. Am cunoscut un contabil de la Renault, un tânăr care m-a chemat să-i fac portretul și care mi-a luat un perete întreg de desene – lucrări din liceu, culmea! pe care le păstram, dar nu le arătasem nimănui. Am lucrări în Suedia – am cunoscut la Suceava două doamne mai în vârstă care lucrau la Crucea Roșie din Suedia. Au luat de la mine lucrări, oferindu-mi un preț cu care, pe atunci, prin anii 1991–1992, îmi puteam cumpăra un apartament. Am lucrări în Germania – în 1992 am fost într-o tabără de sculptură de pe lângă Regensburg, unde am stat o lună de zile. Tabara a fost organizată de sculptorul Mihai Buculei. În Anglia am o lucrare dată unui editor care mi-a comandat-o după niște fotografii. În America am foarte multe lucrări. Și în Italia cred că am lucrări. Da, am și în Italia.

D. S.-T.: *Când cineva îți privește lucrările, un lucru se impune imediat: culoarea. Ești un colorist.*

V. P.: Da, este un atu al sufletului meu, al minții mele. Pasiunea pentru culoare o moștenesc. Mama mea, Virginia, desena și picta. Făcuse școală interbelică, Liceul de fete din Galați, prin anii trezeci și ceva. Mi-a povestit că avusese ca profesoare, la croitorie și la alte câteva discipline, pe niște principese rusoaiice care la Revoluția rusă din 1918 pierduseră tot și în România intraseră în învățământ ca să se susțină material, să supraviețuiască... Erau toate cu școală franceză, brodau, desenau, cântau și scriau! Mama mea cânta lieduri și chansonete... Avea cunoștințe bune de limba franceză – scris și citit. Bunica din partea mamei, Elena, a făcut și ea o școală de broderie la București și de acolo mi se trage, cred, o atracție extraordinară față de orice țesătură, față de orice broderie. Una din frumusețile spațiului nostru cultural e țesătura, care, evident, e bogată în culoare. Sigur că mai e și lemnul și lutul.

D. S.-T.: *Că vorbești de lemn și de lut, te-a atras vreodată sculptura?*

V. P.: Am copilărit în munți, foarte departe de civilizație, tatăl meu, Eugeniu, fiind inginer silvic. A murit tânăr, cam la treizeci de ani, în munții Bucovinei, după niște întâmplări dramatice, dar asta-i altă poveste... Vorbeam despre sculptură... Tehnica predării în liceu presupunea ca, o dată pe lună, să se facă un schimb: clasa de pictură mergea la sculptură, iar cea de sculptură mergea la clasa de pictură. Apoi se trecea pe rând la atelierul de grafică, de arte decorative, așa ca fiecare să se hotărască ce avea să aleagă în final. Profesorul Buzdugan m-a plăcut foarte tare. Mi-a spus că pierd vremea cu pictura. Pentru că, dintre toți colegii mei, eu rezolvam cel mai bine temele primite. Lucrările colegilor mergeau la lada de lut, iar mie Buzdugan îmi spunea: „Nu, tu ia și toarnă lucrarea”. M-a învățat să fac șticleu în vederea turnării în ghips. Se pare că am o manualitate, o ușurință de a lucra cu orice fel de material, cu lutul, cu lemnul, cu sârma...

D. S.-T.: *Practici foarte mult autoportretul. E vreun motiv special, te introspectezi, cauți ceva anume în propriul tău chip?*

V. P.: Practic autoportretul pentru că, pur și simplu, sunt modelul care nu se supără niciodată pe mine și nu-mi reproșează nimic. Modelele mele sunt, adeseori, profund indispuse când portretele nu corespund așteptărilor lor, nu sunt flatante. Aici intervine vanitatea umană. O femeie se duce la coafor, își face coc, îmbracă cea mai frumoasă haină și cheamă un pictor să o picteze așa cum e ea în momentul acela, așteptând o ipostază care ascunde tot, și vârstă și defecte. Or, tocmai în asta constă valoarea și frumusețea portretului, în povestea omului pe care tu ești în stare s-o surprinzi... De ce să ascunzi frumusețea vârstei, frumusețea poveștii? Oamenii sunt frumoși așa, cu povestea lor, cu trăsăturile lor, cu ridurile lor, cu toate așa-zisele lor defecte... Eu am o dexteritate uriașă de a copia, de a surprinde rapid înfățișarea, dexteritate pe care am exersat-o la începutul carierei mele, adică acum vreo patruzeci de ani, dar, încet-încet, m-am îndepărtat de ușurința mea de a face fotografie. Dexteritatea asta e neproductivă în artă. Și apoi, din punctul de vedere al artei, în natură nimic nu e urât...

D. S.-T.: *Ai fost profesor. Cum vezi școala care instruește elementele cu talent plastic?*

V. P.: Talentul... Am învățat să fiu profesor de pe vremea când eram elev. Pentru că am avut parte de Maeștri. La clasă,

ca profesor, dibuiam studenții care nu puteau neapărat să facă pictură, dar aveau alte îndemnări, alte priceperi, alte talente și atunci îi îndemnam să facă colaj, să facă modelaj, să prelucreze materialele, să bricoleze, să alăture materiale diferite, manufacturând sârma, lutul și așa mai departe.

D. S.-T.: Există aici, în România, o cultură a colecționarului?

V. P.: Din fericire există, mai există... colecționari. În perioada interbelică erau situații – povestite cu haz – când, în timpul unei expoziții (expuneau Petrașcu, Pallady..., dar erau zeci și sute de pictori) erau colecționari care pur și simplu trăgeau lucrarea de pe perete. De ce crezi c-o trăgeau de pe perete? Se temeau că vine altul din spate și o ia el. Din păcate, astăzi colecționează mai degrabă oameni care nu au foarte mari posibilități materiale... Oamenii cu bani foarte mulți nu au deocamdată cultura despre care pomeneai adineauri, cultura colecționarului, cultura care nu se face peste noapte! Cultura asta o vor avea fiii lor, după ce vor face o școală bună. Acolo vor învăța că pictura dă distincție, că tablourile expuse pe pereții unei case scumpe adaugă casei valoare, valoare spirituală, dar și materială, pentru că valoarea unei sume investite în opera de artă crește incomparabil mai mult decât depozitarea ei în orice bancă. Investiția în opera de artă poate fi foarte rentabilă, dar pentru asta e nevoie de ști-in-ță! Trebuie să știi! Iar cu știința nu te naști, știința se învață. Da, e nevoie de o cultură a colecționarului, astfel încât colecționarul să știe cum să-și valorifice colecția.

D. S.-T.: Care e situația generală a pictorilor de azi?

V. P. Ar trebui ca o galerie să susțină pictorul pe care-l expune. Să se preocupe de soarta lui și să-i comercializeze opera, făcând un profit din care să-i revină ceva și artistului. Artistul

ar trebui să fie un om care să nu mai aibă grija acută a banilor, mai ales dacă e vorba despre un artist care lucrează mult și are energie mare. Faptul că n-ai culori, că n-ai materiale, că mereu ești nevoit să tot rupi de la necesitățile zilnice ca să investești în propria ta pictură este o mare pagubă pentru creație. În situația asta... te sărăcești, intri în panică – ai familie, ai copii – și atunci există pericolul să te prăbușești, începe să te intereseze ce teme se cumpără și asta este un lucru cumplit. Pentru mine starea creatoare înseamnă dimpotrivă, să inventezi teme noi, riscând să nu le vinzi. Sărăcia creatoare poate fi tonică și hrănitoare, dar să nu fie calicie, să nu cazi în neputință, în dezastru, să nu ajungi la sinucidere, ca în cazul lui Modigliani, a cărei iubită s-a aruncat de la etaj, din cauza disperării.

D. S.-T.: În viața personală ești fericit.

V. P.: M-am recăsătorit cu o femeie extraordinară, Doina Lavric, cântăreață; s-au împlinit șase ani de când suntem împreună. Avem acum, împreună, patru copii și trei nepoate – mai așteptăm încă două (gemene!) care vor veni pe la începutul verii. Am lucrat enorm, alături de Doina; prin ea m-am „întors” (într-un fel) din nou la Suceava, unde nu mai aveam ce căuta... În fiecare vară stăm câteva luni la Suceava, unde Doina are un apartament moștenit de la niște oameni extraordinari care i-au fost părinți spirituali – cred că nu trec două zile fără să-i pomenim! arhitecții Nicolae și Maria-Vaida Porumbescu (arhitectul Nicolae Porumbescu a proiectat Circul de Stat din București!). Doina este dintr-o familie de învățători de țară care n-au plecat niciodată din sat, adevărați apostoli: Maria și Vasile Fodor din Lișna, nu departe de Dorohoi și de Livenii lui Enescu. Acolo locuiește Dan, fratele ei, într-o casă patriarhală, cu grădină imensă, unde merg vara și pictez sub nuci, sub meri...

MEMORII

ORSON WELLS A PIERDUT PRIN ABANDON. VLAD MUȘATESCU A CÂȘTIGAT CONCURSUL

ALECU IVAN GHILIA

Pățania asta – cum mi-o amintesc astăzi (și „mai fabuloasă”) după trecerea anilor – s-a petrecut în plin apogeu al regimului comunist, într-un moment de relaxare, de „slăbire a șurubului”, când s-a dat drumul „mandatariatului comercial” și, pe piața liberei concurențe particulare, triumfau „frații Chivu”, deveniți celebri și bogați în epocă, apoi băgați la pușcărie odată cu celebrul Triță Făniță.

Când au deschis întâia tavernă în subsolul unei clădiri mirolante în bulevardul Ștefan cel Mare colț cu Lizeanu, noi, cei trei prieteni nedespărțiți, Chiriță, Vlad Mușatescu și subsemnatul, cel mai pirpiriu și ageamiu pe lângă ei, nefiind nici „șprițar” de cursă lungă, nici pokerist, nici bridgist, fiind supradotat cu „geniul prieteniei”, ne-am mutat „reședința” de la Capșa și restaurantul Berlin, în apropiere, la „frații Chivu”. Sub impulsul auctorial al lui Titi Chiriță, am devenit chiar „membrii fondatori” ai restaurantului.

Aveam masa noastră într-o cămăruță sub scară, rezervată străinilor, prevăzută cu instalație de aer condiționat, ceea ce era o mare noutate pe vremea aceea, concurând cu buna deservire a gazdelor distinse prin maniera chic, franțuzească și bucătaria fără egal, renumită în tot Bucureștiul. Deasupra mesei noastre, aflată în ungherul cel mai intim din încăpere, Domnul Nelu, „fratele cel mare” dintre frații Chivu și „apropriatarul principal”, afișase înrămat luxos blazonul cu numele noastre etajate alfabetic:

(Titi-Constantin) Chiriță

(Alec-Alecuțu) Ghilia

(Vlad-Vlăduț) Mușatescu, „cel gras și vesel”

Titi era rafinatul degustător de delicatessuri și finețuri lico-roase, tării parfumate și ardente ruso-franțuzești, pofticios și lacom sedus de toate ispitele culinare îndeosebi pescărești, cu iz excentric, extrem-orientale, asiatice și mediteraneene; lângă Falstaff-ul Vlăduț, cu gabaritul său gigantic robitor volburei talarurilor ce-l băntuiau, nesătutul Titi, depășind 85 de kilograme pe un picior, gata să devoreze toate produsele culinare ale bucătăriei lagărului socialist, prezida ospetele ca și mine (încă de pe atunci practicând lacto-vegetarismul) mai mult hrănindu-ne estetic din pantagruelnică poftă a viciosului campion ce avea să facă gloria bucătăriei fraților Chivu.

Lângă înfometatul Vlăduț, oricât de flămânzi și de însetați am fi fost, ne simțeam oropsiți și rușinați în poftele noastre, neputând decât să-l asistăm în toate etapele luptelor sale urieșești, simțind parcă prin burțile noastre cum trec urletele, vuietele și bubuiturile năprasnice din vârtejul foamei care rodea și convulsiona în el; o foame de famiță spart de volbură neîncăpută

în matcă. Poveștile care circulau despre el și pe care în parte și le răspândea singur erau foarte simpatice. Doctorii îl amenițau că „Dacă mai ia în greutate se curăță”, ceea ce Penghe, bulgăroaica de nevastă-sa, luase avertismentul în serios și-l ținea la regim de spanac și „brânză de vaci”.

Ascultător și cuminte, osânditul mânca acasă la Tâncăbești, spanacul și „brânza de vaci” servită de Penghe, apoi spunea că trebuie să se repeadă de urgență la redacție „să tehnoredacteze” ziarul pentru a doua zi sau să se întâlnească cu Titi sau Alecuțu, să pregătească expediția pentru pescuit de a doua zi; urca în „bombița” Fiat-600 pe care o deșela lăsând-o pe o parte cum urca la volan, gata să o răstoarne, alerga la restaurantul de la Casa Scriitorilor, îi cerea doamnei Candrea să-i aducă două fleici la grătar, le halea temeinic și se întorcea acasă satisfăcut. Odată, la o partidă de pescuit la Crevedia, a mâncat o omletă de 36 de ouă. Mânca și se plângea că-l ține harpagoana de Penghe, bulgăroaica de nevastă-sa înfometat, hrănit numai cu legume ca pe sfinții mucenici din Valea Timocului. La „frații Chivu”, în ziua aceea „istorică”, râvna lui în lupta cu materia apetisantă, digerabilă, frăgezită și rumenită la cuptor, stimulată și de împrejurarea neobișnuită scoasă ca dintr-un film-concurs, a atins apogeul.

În afară de Chiriță, magnetul magic, adică Vrajitorul din Oz (Cotroceni) care ne unea în prietenie pe toți, între mine și „dragul de Vlăduț”, cum îl dezmiarda Nichita Stănescu, mai mult „setos” decât „mâncăcios”, între mine și Vlăduț bonomul, umoristul, fermierul de Tâncăbești, producător de cireșe de mai ca Arghezi cu livada lui din Mărțișor, întrecându-l pe Maestrul biletelor de papagal prin aceea că-și ferea prietena și colegii de condei cu vinul produs de el, calitatea întâia, „fruntea”, pentru prietenii de inimă, păstrând spălătura de doagă pentru restul populației băutoare; ei bine, între mine și el, sub directă știință și binecuvântare a nevestelor noastre, funcționa o înțelegere comună, legiferată și motivată de-o mare pasiune devoratoare de timp care, în cele din urmă tot la haleală se contabiliza, pescuitul. El se pune la dispoziția mea ca șofer cu „bombița” lui, să mă ducă și să mă aducă de pe baltă; eu, prin legăturile mele oculte și magice, făceam rost de permise speciale de pescuit în lacuri elitiste la Butimanu, Crevedia sau Nada florilor din Delta Dunării. Asta, tot în perioadele de „slăbire a șurubului” când se putea pescui de plăcere. În restul anotimpurilor (și anilor) de „întărire a șurubului” pescuiam în ape tulburi. Ne pescuiau ei, noi fiind doar bucuroși că, din timp în timp, mai „slăbea năvodul”. În ziua aceea, după ospățul de la „Frații Chivu” când Vlăduț se putea „delecta” și cu un alt vin decât cel produs

de el, urma să doarmă la mine în strada Ștefan Furtună, tratați peste noapte cu un ceai de buruiene descântat de Aurelia, nevastă-mea, după rețeta bulgăroaicei Penghe, nevastă-sa, să ne putem trezi limpeziți la cap odată cu zorii zilei și să pornim în aventura noastră cu neprevăzutul de pe baltă. Când am coborât toți trei din „buburuza cu picățele” oprită pe trotuarul din dreptul restaurantului „Frații Chivu”, Domnul Nelu, fratele mai mare, mai fericit ca niciodată că ne vede, ne întâmpină la fel de ceremonios-exuberant îmbrăcat în sacou crem cu un papion alb înflorit sub gât, o garoafă roșie la butonieră în loc de batistă și un aer de zile mari pe fața lui oacheșă și zâmbitoare, repezindu-se cu brațele larg deschise să ne ia pe toți deodată pe sus.

— Aideți repede! Repede! Nici nu știți ce surpriză vă așteaptă!

— Ți-a venit peștele de la Tulcea! ghici, încântat, Titi Chiriță.

— Ne-a venit într-adevăr o captură bogată de pește proaspăt, crap, cegă, somon, nisetru și icre de sturion și Manciușia, dar este altceva ce-o să vă lase cu răsuflarea tăiată când o să vedeți!

— Brigitte Bardot sau Gina Lollobrigida, fac eu pe deșteptul.

— Ceva mai rar pe la noi, și mai de soi decât amândouă la un loc.

— Vrei să spui că ți-a picat plocon o captură de fazani! sau ne iei pe noi drept fazani? Începu să râdă Vlăduț Mușatescu.

— Pofțiți! Pofțiți! O să vedeți. L-au așezat lângă masa dumneavoastră. Prima dată a fost aici adus de domnul Sergiu Nicolaescu. Acum a venit singur. E cazat la Athené Palace, filmează la Buftea și într-o pauză de filmare a urcat într-un taxi, a spus șoferului să-l ducă la Chivu, a reținut numele, i-a plăcut mâncarea și-acum servește lângă masa dumneavoastră burtă de crap în saramură, cu mămliguță.

Patronul înaintă ca un deschizător de drum printr-un tunel magic repezindu-se pe scări în jos, Chiriță pășind energic după el, mătăhăind cu umerii și șoldurile durduii, ștergând pereții rostogolindu-se, Mușatescu gata să se sfărâme izbindu-se de muchia zidurilor și eu din urmă contemplându-le buluceala, venindu-mi să strig de uimire, crezând că am în fața ochilor o vedenie faustică, dintr-un film care mi-l aduce în fața ochilor pe Mefisto transformat în Orson Welles.

Lângă masa noastră mânca liniștit Orson Welles în carne și oase. Ne-am intimidat. Cât era Chiriță de umblat prin lumea mare, de rutinat în contacte cu personalități ieșite din comun, s-a emoționat și el abia îndrugând ceva în germană (neștiind engleză) ce trebuia să sune a salut și urare de bună venire, el care era deprins cu formulele protocolare în calitatea lui de vice-președinte al Uniunii și președinte al Asociației Scriitorilor de București pe atunci.

Mușatescu, poznaș, i-a urât „Bon apetit”, făcându-i cu ochiul în trecere pe lângă masa lui și încă o dată, clipind complice, l-a mângâiat c-o voce șoptită misterios: „Ce bone? Ce bone?”

— Oui, monsieur, c'est très bon, i-a răspuns „holograma” ce era chiar ce părea, marele actor în carne și oase.

Eu, oprit o clipă ca suspendat în dreptul mesei lui, înainte de-a mă prăbuși pe primul scaun de la „masa noastră” (atât de tare îmi tremurau genunchii) îmi lunecă privirea de la mâna enormă ce ducea delicat furculița încărcată de mămligă la gură, privirea-mi căzu pe picioarele lui de sub masă, descoperind amuzat și oarecum contrariat că marea celebritate mondială, într-un mod cât se poate de firesc, își odihnea picioarele în ciorapi lângă pantofii negri lustruiți orbitor.

„E și ăsta un mod de-a te relaxa mi-am spus, lăsându-ți pantofii sub masă, să mănânci descălțat ca pe un câmp cu flori și iarbă. Un gest comod de neglijență voită, de rebel precoce, Orson Welles rămânând la vârsta și măreția lui genială un copil năstrușnic certat cu eticheta, același rebel vizionar, care a băgat în spaimă întreaga Americă printr-un ingenios și drăcesc trucaj radiofonic „Războiul lumilor!” Iată cum mănâncă elegant ingeniosul demiurg din „Războiul lumilor” care a pus America pe jar, cu pantofii aruncați din picioare sub masă ca un globe-trotter care vrea să-și odihnească picioarele și capul în timp ce savurează mămligă românească tăvălită prin mujdei și privește absent la mușterii intrați peste el, să-i tot bâzâie ceva pe la urechi într-o limbă bizară și dulce pe care n-o înțelege.

„Sunteți chiar în carne și oase Cetățeanul Kane?! Vocea care-a zbârlit de groază America, cea din „Războiul lumilor!” Orson Welles din *Machbeth*, din *Procesul* lui Kafka! *Moby Dick*! *Falstaff*! Cine sunteți? Și cum, prin ce transfer de imagini mentale, de fluid sideral sau transmigație hipnotică ați ajuns aici?” ne venea să-l întrebăm. Ne uitam unul la altul toți trei și nu ne venea

a crede. Nu citisem în ziare nimic, nu auzisem niciun comunicat la radio, secretomania îngropa de mult România în orbeală, surzenie, ignoranță și mister aproape divin, dacă nu ar fi fost iremediabil drăcesc. Era de reținut numai ca dată realistă că nu era vrajă, amăgire, anul 1967 scris mare pe perete deasupra capetelor noastre aplecate de-acum peste farfuriile zemuind de sosuri și clipoceli aromate, usturoiate și sărate, în care înotau apetisant burțile de crap împănate cu ardei copt și frunze de leuștean.

În taverna „fraților Chivu” întreaga suflare în frunte cu fratele cel mare și sfârșind cu bucătarul șef și ajutoarele lui, chelnerițele aproape goluțe, în rochițele de amorași, fluturași și nimfe zglobii, toate și totul se învârtteau, zburau și foiau în jurul mesei oaspetelui picat ca un plocon din ceruri, ca un mag sideral, ca un astronaut sau mesager al viitorului.

Magul desculț termină saramura de crap și se uită cu ochii pofticioși la ce mâncau acum cei trei înfomețați care-l ajunseră din urmă și acum se sileau cu ceva care mirosea trăsător și părea năprasnic de gustos după cum vedea că se „băteau calicii la gura lor”.

— „Ce este? Cum se cheamă? Ce este?” se interesă musafirul deslușind mai mult prin mirosuri și subtilitatea culorii și foamei răspunsul ce-l și hotărî pe loc să încerce borșul ciobănesc sibian, apoi tochitura moldovenească, apoi sarmaua legendară, apoi plăcintele „poale-n brâu” scaldate în smântână, și din nou, luând-o de la început cu puțină „ciorbă de potroace” să „taie greață” și păstrăv afumat în cetină de brad, și, firește, irezistibilii mici care se tolesc în gură și baclavaua. Ne pornirăm prin limbi încrucișate toți trei bucureștenii, vecini de masă, să-i explicăm magnificenței coborâte din feluri după feluri de mâncare tot mai adânc printre noi, că pe-aici au stat și s-au amestecat cu neamul mioritic turcii de vreo 500 de ani, și alte sute de ani rușii și, și...

Ne-am familiarizat cumva cu figura, ochii, gesturile, mimica cu care mânca, cu frenezia cu care absorbea totul, prin gură, nas și urechi, uneori ajutându-se pe pipăite și cu vârful degetelor, rupând, desfoliind, descleștând, cum era cazul crabilor, racilor, stridiilor și langustei oranj... De-acum, ascultându-ne și privindu-ne de parcă ne-am fi știut de-o viață – ceea ce în bună parte se datora vinului schimbat odată cu mâncarea, vedeam – și mai ales simțeam – cum inaccesibilitatea zeului scade văzând cu ochii, și, într-un fel, ne părea și rău și voiam în continuare să păstrăm distanțele.

Masca exprima o măreție simplă de om flămând care mănâncă sănătos, cu poftă, savurând fiecare înghițitură, o simplă și totuși atât de complexă, greu de definit, imagine pură, dar și îngroșată a voluptății omenești care mănâncă și ascultă, atent cu toate simțurile, lăsându-se totodată furat de gânduri, de gândurile lui scăpând atenției noastre, distrat și totodată concentrat, aderat într-o viziune ce trece dincolo de ce bagă în gură și de ce are el de văzut în fața ochilor, privind spre noi și parcă nevăzându-ne. Sau văzând prin noi ceva dincolo de noi, văzând peste capetele noastre. Pentru ochii mei, el, marele actor sau genialul creator de lumi închipuite, e supraomenesc de viu și de real ca un sâmbure de prună strâns între dinți, ca o mască de nebun frumos spre care îmi vine să mă ridic de pe scaunul meu, să mă apropiu fără șovăire, cerându-mi scuzele de rigoare și să pun mâna, să-l simt că există. E bestial de misterios în simplitatea lui firească. Așa or fi toate geniile!? Din când în când ridică fruntea aruncând câte un ochi, adică un fulger de privire spre noi, ochindu-l într-un mod sugubă pe Vlad, mâncăciosul și mâncăul cel mare, fixându-l pe

Mușatescu ce nu ajungea cu pieptul la masă lângă farfurie din pricina burții și trebuia să-și țină farfuria c-o mână pe piept și cu cealaltă să-și care cu furculița sau lingura la gură. Firește că, în acest traseu de slăbănog se întâmplă multe accidente. Biata Penghe, nevastă-sa, are mereu de spălat după el. Hainele lui după astfel de ospețe ajung acasă precum uniforme de camuflaj ale soldaților de pe front. Uneori îl surprind pe Orson Welles că-l studiază pe Vlăduț ca și cum ar vrea să-l ia într-un film sau se uită la el ca și cum ar fi descoperit un alter-ego în el, un fluid misterios de impulsuri, gesturi și plăceri secrete, ce stabilesc un fel de comuniune între ei, o exaltată zămislire de concupiscente. Mastică și gândirea interioară, autopsedându-se, fac din imaginea calpă o mască de om viu, simplu și uman, compătimidul pe Vlăduț, dotat cu atâta umor blând, înstrăinat de orice răutate, care decade nestăpânit neputându-și controla măsura, poftele pantagruelice, răcnetul burții, lăsând-o să crească în voia ei și să cotopească odios făptura îngerească în fond.

Concursul s-a sfârșit brusc ca o trezire dintr-un coșmar, când Orson Welles s-a trezit chiar ca într-un coșmar c-o ditamai jumătate de căpățână de porc monstruos scufundată în smârcul de grăsime fleșcăit în fasole afumată, afumat și râțul și jumătatea de cap a porcului. S-a scuturat de groază, împingând cu palmele desfăcute dramatic imaginea insuportabilă, grotească, s-a tras înapoi cu scaun cu tot de dinaintea hidoasei priveliști.

A făcut semn că vrea să i se facă nota de plată și când chelnerițele debarasau masa și fratele Chivu cel mare se pierdea disperat în scuze întinzând nota de plată, marele actor și-a căutat pe pipăite cu picioarele pantofii, s-a încălțat, aplecându-se să-și lege singur șireturile, s-a ridicat grav, crescând la loc în toată măreția lui inaccesibilă, misterioasă, a schițat un gest de salut abstract ștergându-ne cu privirea, apoi s-a îndepărtat cu pași mari spre ieșire, hotărât să dispară cât mai repede de acolo. Titi Chiriță, care-i dăduse un exemplar din *Cireșarii*, smuls aproape cu forța de la Fratele cel Mare, ce-l păstra ca reclamă într-o vitrină cu cărți primite cu dedicații (pur și simplu Titi rupând pagina cu dedicația) adresată patronului și scriind o nouă dedicație adresată sublimului Falstaff și magnificului Cetățean Kane, „Legendă vie a Americii, ce-a dăruit lumii, întregului mapamond, un geniu total, pe care sunt fericit că destinul ne-a făcut să ne întâlnim pentru o clipă într-o seară de neuitat.”

Observând că americanul a uitat sau a lăsat dinadins darul pe marginea mesei, am simțit cum roșesc și eu odată cu chelia lui Titi care începuse să transpire și vrând să repar cumva jignirea, am luat cartea neștiind ce să spun.

— Cretin nesimțit, a șoptit printre dinți Titi. Mi-a smuls romanul din mâini (era volumul din ciclul *Cireșarilor*) și s-a repezit spre ieșire să-l ajungă din urmă pe scări, dar l-am oprit hotărât, gata să mă iau la bătaie cu el.

— Lasă-l! Fii rezonabil, Titi. I-ai dat cu dedicație o carte într-o limbă pe care n-o cunoaște. Ce să faci, Titi, cu cartea ta? Mitterand, președintele Franței, l-a decorat cu Legiunea de Onoare. Îl ovaționează întreg mapamondul. Lasă-l în pace și lasă-i cartea din nou, cu prima dedicație, domnului Chivu. Lipești la loc pagina ruptă și lași și dedicația pentru Orson Welles să rămână de amintire de întâlnirea asta.

Oricum, Vlăduț al nostru a câștigat concursul.

— Și acum, că am rămas între noi, hai să bem un pahar de alinare, premiul Nobel n-o să-l ia niciunul dintre noi.

CRONICA LITERARĂ

O CARTE DE IMAGOLOGIE

ROMÂNIA PRIN OCHII UNUI AMBASADOR POLONEZ

MIHAELA ALBU

„Aș vrea uneori să fiu ziarist și astfel să schimb imaginea României.” (Philippe Nevo, francez – 2003)

„Nu îmi pot imagina o altă țară în Europa unde mi-ar putea merge atât de bine.” (Eric Tappe, englez – 1945)

„...mie pur și simplu îmi plac românii.” (Bogumił Luft, polonez – 2015)

Am ales drept poartă de intrare în prezentarea care urmează trei fragmente din declarațiile unor străini privitoare la imaginea lor despre România. După cum se observă, fiecare autor vine din alt spațiu geografic și din altă perioadă. Ceea ce le unește frazele este atitudinea de prietenie față de țara noastră.

Desigur, de-a lungul timpului, în diverse descrieri ale României, viziunea asupra țării și cu deosebire asupra locuitorilor ei nu a putut scăpa de stereotipii, mai ales când autorii porneau de la idei preconcepute ori vizita le era de scurtă durată.

A apărut însă în 2015 o carte scrisă de un autor care ne cunoaște foarte bine, care a trăit mult timp la noi și a avut/ are o experiență specială în relația cu România și cu românii. Este vorba despre un ambasador al Republicii Polone la București și la Chișinău, iar experiența sa a ales să o împărtășească în special compatrioților, dar și românilor (în traducerea soției sale, Ana Maria Luft.)

Bogumił Luft a venit în țara noastră în ianuarie 1990, deci foarte curând după evenimentele din 1989, iar aventura întâlnirii cu România se desfășoară deja de 30 de ani. „Am făcut cunoștință cu țara voastră în calitate de călător, ziarist, diplomat, locuitor al reședinței ambasadorului Poloniei din București, dar și al blocurilor modeste din cartierele centrale sau periferice ale capitalei voastre, precum și în calitate de oaspete în casele prietenilor mei români din toată țara și în casele rudelor mele române”, ne spune autorul dintru

început în „Cuvântul înainte pentru cititorul român”.

Este, așadar, ziarist de profesie, a fost ambasadorul Republicii Polone, este căsătorit cu o româncă (cu origini poloneze, la rândul ei) și consideră România „a doua patrie. Nu prima, pentru că am rămas polonez, deși – va adăuga – mă ispitește să fiu și măcar puțin român.” Ca ziarist, a călătorit în Argentina, Chile, Belgia, Columbia, Elveția, împreună cu Papa Ioan Paul al II-lea, iar cartea sa vorbește despre relațiile – mai vechi sau mai noi – dintre polonezi, pe de o parte, români și moldoveni/ basarabeni, pe de alta. La cele câteva date pe care le-am prezentat mai sus, adăugăm o caracterizare – a autorului și a cărții sale (inclusă pe coperta a patra a versiunii românești) – pe care i-o face un compatriot, binecunoscutul istoric, fost disident politic, Adam Michnik, redactor-șef al ziarului *Gayeta Wyborcza*: „Luft este un autor special. A fost ambasador al Republicii Polone în România, apoi în Moldova. Stăpânește excelent problematica acestor două țări, mânuiește în mod strălucit condeiul și este un observator ager și pătrunzător. România îl fascinează și din motive personale, fapt care face ca lectura acestei cărți să fie și mai agreabilă. Se poate observa, de asemenea, lesne, cât de mult s-a schimbat părerea autorului despre întrebările clasice ale epocii postcomuniste. România și Moldova sunt două țări ale unui singur popor, crunt înjumătățit de istorie. Istoria României citită în paginile eseului lui Luft e ca un drog – dă dependență.”

Iată, așadar, cartea de vizită a autorului volumului *Românii în goana după happy-end*, apărut la Polirom în 2015, după ce fusese scris în limba maternă, de „un polonez pentru polonezi”, bucurându-se de succes și fiind prezentată

în principalele mari orașe ale Poloniei (Varșovia, Poznań, Cracovia). Indirect, înțelegem însă și perspectiva autoimagistică, după ce aceea a heteroimaginilor se constituie drept scop principal al volumului.

Într-un studiu imagologic este interesant pentru cel prezentat (în cazul acesta, desigur, pentru românii de pe ambele maluri ale Prutului) perspectiva din care acesta este perceput, dar și cum este perceput de către cel din afară. Așadar, aflăm că pentru B. Luft, românii sunt veseli, prietenoși, au un umor (negru), curaj, imaginație și istețime, știu „să sărbătorească împreună, știu să trăiască clipa, iar în acele momente pare că timpul se oprește și îi unește pe oameni cu veșnicia, adică cu infinita clipă prezentă”. Admirația și respectul față de români, ne va atrage atenția autorul, îi vor determina o atitudine mai degrabă subiectivă. Obiectivitatea o încearcă însă prin îmbinarea experienței trăite direct cu studierea unor documente istorice, cartea fiind constituită și ca un scurt tratat de istorie (veche și recentă) a României și Basarabiei. Sunt multe date din trecutul celor două țări, dar și din cele mai apropiate de prezent, unele necunoscute chiar și cititorului român ori trecute de acesta

în memoria pasivă. Din păcate, de obicei autorul nu indică sursele, iar uneori opiniile sale (unilaterale și prea sentențios exprimate) pot fi puse sub semnul întrebării. Și astfel, autoimaginea noastră ca popor se opune în unele cazuri imaginii percepute de autor.

În stabilirea portretului axiologic al românilor, criteriile referențiale sunt totuși atinse. Conduita curentă, folclorul, istoria, viața socială și chiar țăranul concură în formarea acestui portret. Întregul demers se bazează pe afirmarea propriilor descoperiri asupra țării (țărilor) și poporului, subiacent aflându-se mereu sublinierea diferențelor, ca și a asemănărilor, când este cazul. Ceea ce interesează sunt, desigur, diferențele, caracteristicile individualizatoare, atât în ceea ce privește trecutul și prezentul țării, comportamentul oamenilor, atitudinea față de evenimentul istoric, dar și față de semeni, asumarea destinului într-un mod surprinzător pentru străinul care descoperă că românii „știu să trăiască în armonie cu moartea și cu viața”. Pe parcursul descrierii românilor în succesiunea capitolelor, se subînțelege că diferențele vin din surse variate: geografice (țară mai sudică decât Polonia, clima influențând temperamentul), istorice (un trecut complicat, regiuni

cu trecut diferit, unite târziu), religioase (popor în majoritate ortodox vs. popor de religie catolică).

Pe lângă bogăția informațiilor, pe lângă asumarea, pe lângă un rol informativ, și unul de analiză a realităților socio-politice, Bogumil Luft aduce (pentru polonezi) și readuce (pentru cititorul român) în prim plan figuri ale unor personalități din cultura (și istoria) noastră – Steinhardt sau Corneliu Coposu, dar și Doina Cornea ori Ioana Arnautoiu, regele Carol ori Iliescu și Emil Constantinescu, pentru a da numai câteva exemple.

Nu rareori, informațiile de interes istoric, social sau politic sunt îmbinate cu note de ironie și umor, chiar și defectele fiind prezentate cu o notă de înțelegere. Când se referă la Republica Moldova, de exemplu, vorbind despre politicienii de acolo, notează ironic: „politicienii moldoveni sunt înzestrați cu un talent ieșit din comun în ceea ce privește rezolvarea problemelor pe care singuri le creează.”

Cu unele dintre afirmațiile ori caracterizările autorului putem sau nu să fim de acord. Desigur, perspectiva de care vorbeam mai sus poate (și este) diferită, condiționată de factori diverși. Subiectivitatea își spune cuvântul pe primul

plan în acest caz. De perspectiva subiectivă este conștient și autorul diplomat: „Această carte nu este obiectivă, pentru că mie pur și simplu îmi plac românii”, va mărturisi el la final. „Îmi plac de asemenea frații lor basarabeni, indiferent dacă se consideră români sau nu. Ceea ce nu înseamnă că această carte nu e adevărată, fiindcă sentimentele de prietenie deschid nu de puține ori ochii asupra realității adevărate mai eficace decât așa-zisul obiectivism rece, care adesea se scufundă inconștient în stereotipuri – adevăruri atinse însă de o invaliditate severă. Îmi plac românii în primul rând pentru că sunt în continuare puțini cei care îi simpatizează.”

Am putea considera acest ultim argument drept unul esențial? Cu siguranță că nu. Lui Bogumil Luft, ambasadorului și prietenului țării noastre, îi plac românii pentru că i-a cunoscut cu adevărat – din surse indirecte (studii, cărți, documente), dar mai ales în mod direct (călătorii în toate zonele, întâlniri cu oameni de cele mai diferite categorii și vârste) și de aceea, în cunoștință de cauză, scrie o carte de imagologie care rămâne, alături de cea a unui Paul Morand, să zicem, una dintre referințele majore asupra României.

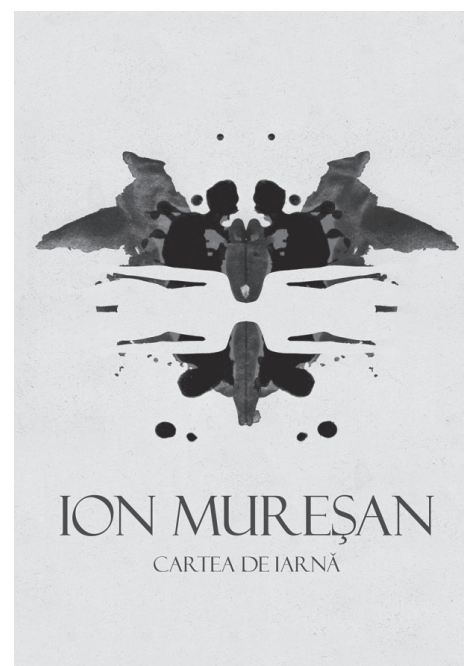
ANECDOTICA EXISTENȚIALISTĂ

ION MUREȘAN

CONSTANTIN CUBLEȘAN

Reeditându-și volumul de debut, *Cartea de iarnă* (Ediția a II-a, Editura Charmides, Bistrița, 2013), Ion Mureșan oferă cititorilor săi, pe aripioara de interior a primei coperte, o fotografie ce-l înfățișează în anii studenției. E o imagine oarecum romantică, eminesciană – portretul unui tânăr cu priviri scrutaătoare, într-o atitudine ușor meditativă (cel puțin așa mi se pare), exprimând deopotrivă fermitate, neostentativă, în contemplarea lumii. Nu e un portret de avânt juvenil, ci unul ce sugerează stăpânire de sine, chiar o anume liniște sufletească în pragul maturității. Ea vine

în pendant, într-o frumoasă simetrie grafică, cu imaginea actuală a poetului, adică cel de peste treizeci de ani de la precedentă poză, afișată, tot așa, pe aripa interioară a primei coperte a volumului *Cartea Alcool* (Editura Charmides, Bistrița, 2010) – reprezentând portretul, neconform cu obișnuințele protocolare în asemenea cazuri, al unui om ce pare a arunca spre noi o privire interogativă, mai degrabă ironică, venită de sub fruntea ridată a cuiva care vrea să ne spună, poate, că este de-acum târșit prin toate peripețiile vieții dintr-o lume, aceeași de odinioară însă mult mai dramatic resimțită în fondul ei existențial.

Între aceste două imagini se înscrie, fără îndoială, întregul drum al liricii sale.

În mărturisirea din „Cuvântul înapoi”, la ediția actuală a primului volum, ne face dezvăluirea (ne avertizează pe

un ton amuzat, mucalit) asupra celor doi prestigioși scriitori care i-au girat intrarea în arena literară: Nicolae Manolescu și Mircea Ciobanu. Fapt deloc de neglijat, întrucât arată înălțimea ștachetei în fața căreia fusese pus și pe care el a trecut-o cu brio.

Venea cu o voce aparte, cu un timbru de sonoritate prozodică distinctă în cadrul generației optzeciste, arătând că sfidează (în 1981!) rigorile impuse unei literaturi de confort, ale epocii, chiar mai mult, ale consensului de independență în expresie a modalităților lirice practicate de congeneri. Fără complexe își rostea crezul artistic și, mai mult, misiunea asumată de a face ca în versul său să reverbereze cotidianul pedestru al unui univers uman terifiant: „mi-e dat mie să văd cum galbenă și mare ca un stârv de oaie/ urechea omenirii plutește pe apele unei mlaștini/ printre albe stânci de calcar și foșnitoare pâlcuri de trestii (...) Nu am decât o singură prejudecată – realitatea” (*Izgonirea din poezie*). Aducea o poezie a propriilor frământări de conștiință, de înțelegere a vieții, metaforică în sine pentru că tot ce trăia era o metaforă distilată într-o poezie confesivă cu o ușoară notă cinică, persiflantă sau mai degrabă grotesc-ironică: „acum umblu prin oraș cu demnitatea pe băț/ îmi bălăcesc degetul în conștiință la fel de ușor ca într-un borcan cu iaurt/ și amestec până se face moale, moale, moale./ În plină amiază un om stă gânditor se scarpină în cap și/ scuipă în propria memorie ca într-o/ fântână părăsită (...) oricum, eu stau în fața crezului poetic ca în fața unei femei fără piele” (*Înălțarea la cer*).

Evaluată pe aceste coordonate, lirica lui Ion Mureșan dobândește în timp o amploare a poetizării faptului de viață frust, devoalând stări febrile de trăiri oarecum crepusculare. El plonjează în poezia faptelor diurne, mărunte, marginale, cu implicarea totală a propriilor sentimente de vulnerabilitate civică, într-un univers grotesc pe care-l comentează la modul narativ, cu ironică detașare, discreditându-i dramatismul burlesc: „Vai, săracii, vai, săracii alcoolici,/ cum nu le spune nimeni o vorbă bună! (...) Numai Dumnezeu, în marea Lui bunătate,/ apropie de ei o

cârciumă,/ căci pentru El e ușor, ca pentru un copil/ ce împinge cu degetul o cutie cu chibrituri. Și/ numai ce ajung la capătul străzii și de după colț,/ de unde înainte nimic nu era, zdup, ca un iepure/ le sare cârciuma în față și se oprește pe loc./ Atunci o lumină feciorelnică le sclipește în ochi/ și transpiră cumplit de atâta fericire (...) dar, Dumnezeu, în marea Lui bunătate, nu se oprește aici!/ Imediat face cu degetul o gaură în perețele Raiului/ și îi invită pe alcoolici să privească (...) Până când se scoală unul și strică totul. Și zice:/ «În curând, în curând va veni seara,/ atunci ne vom odihni și vom afla împăcare multă!»” (*Poemul alcoolicilor*). Anecdotică își dobândește aici poeticitatea într-un asemenea discurs ce implică transcendentul în angajarea destinului umane decăzute în terifiant. Sunt fragmente existențiale tragi-comice de o frapantă sinceritate în dezvăluirea esențelor lor lăuntrice, poetice și poematice prin fiorul unei autenticități ce debordează în simplitatea expresiei. Ion Mureșan are verbul suplu și direct, vizând realitatea clipei istorice a momentului său de viață, în poeme având aceeași deschidere satirică blamantă asupra socialului decăzut, ce pare a descinde din satirele virulente eminesciene, evident acum cu altă cadrare metaforică, cu altă implicare afectivă și într-un alt procedeu prozodic: „«Curvă, curvă nenorocită vino să vezi ce se întâmplă în țară!»/ În douăzeci de ani atât v-a lăsat inima să-mi scrieți/ în scrisoarea ce mi-ați trimis-o pe un om din Dej./ Și că voi aveți o cârciumă cu vad bun,/ că fratele meu și-a deschis și el un bar, undeva în zona gării./ Iar eu v-am trimis sute de scrisori cu litere tremurate de dragoste, căci scriam pe/ hârtie de parcă ciopleam în piatră/ și fiecare literă era un lac mic plin de lacrimi/ din care inima mea bea ca o păsărică:/ «Dragă tată și buna mea mamă,/ aici, în Persia, vremea e bună și persanii-s oameni muncitori și cinstiți, iar femeile lor/ sunt curate, gospodine și iubite,/ cam la fel cum sunt ungu-roaicele la noi...»” (*Întoarcerea fiului risipitor*).

Alături de ample poeme ce panoramează, oarecum din trăiri interioare, universul diurnului perisabil, Ion

Mureșan are și plăcerea cultivării unui soi de baladesc ludic, în marja deteriorării erotismului, cu virtuțile sale vulgare: „Tu, ce iubit-ai mandravela/ ce-avea-n dotări soldatul rus,/ dădeai acum la manivela/ vremilor care-au apus./ Umflată rochia-ți, ca vela,/ și tu pe punte, ca un mus,/ într-o oglindă, Arabella,/ pluteai din ce în ce mai sus./ Cu pumnii goi am dat în schela/ pădurii, însă tu te-ai dus./ Drum bun, frumoasă Arabella!/ Mai multe lucruri nu-s de spus” (*Poem ocazional*).

Poeziile par adesea niște simple relatări factologice ale unor întâmplări cotidiene. Numai că, ce în tradiția clasicistă era de obicei o frumoasă compunere ceremonioasă, a unor conflictualități scenice, înfățișate într-o caligrafie idilică și cu o regie prozodică elegantă, de bon-ton, în lirica lui Ion Mureșan, evocarea momentelor de viață, dramatică, nu mai are nimic maiestuos și mai ales nimic artificios în ele, ba dimpotrivă, totul pare o consemnare *terre-à-terre*, o copie fidelă după natură, cum se zice, în care poeticitatea unor asemenea tablouri banale rezidă nu din rigoarea incantatorie a expresiei, ci din notația metaforizantă a sentimentelor încorporate în acestea, învăluite totuși, cu grațiozitatea pură a unor descripții pastelate datorate viziunii unui pictor naiv care caută însemnele filosofice ale existențialității în tocmai anecdotică falsei mitologii a banalului: „Din vorbă-n vorbă le-a trecut viața./ Într-o bună zi au ieșit la balcon, au scuturat cearșaful,/ pătura, perna. Au închis ferestrele, au pus lacătul pe ușă/ și ca într-o barcă s-au așezat la masa din curte, sub măr./ Vâslind din mâini s-au îndepărtat. Câinele, la pas,/ da din coadă în urma lor și a bătut clopotul/ când au dispărut la cotitura drumului” (*Din vorbă în vorbă*).

De un firesc expozițional frapant, poeziile lui Ion Mureșan sunt, în felul lor original, meditații dramatice pe marginea întâmplărilor (anecdotică) de viață, proiectate pe fundalul fantezist al realității, perceputea ea însăși în fondul său poetic profund, esențial.

FLORENCE NOIVILLE

UN ROMANCIER DE URMĂRIT

ANDREI MOLDOVAN

Iată un roman care merită o atenție cu totul deosebită, în condițiile în care punem mereu problema înnoirii mijloacelor, a unui mod diferit de a comunica prin literatură, discutăm și evaluăm experiențe în proza de azi, de la noi sau de aiurea: *Atașamentul* de Florence Noiville, traducere din limba franceză de Florica Ciodaru-Courriol, Editura Școala Ardeleană, 2015. Autoarea este jurnalist și critic literar, cronicar la *Le Monde des Livres* pentru rubrica de carte străină. Nu de puține ori a semnalat apariția unor volume din literatura română, traduse în franceză. *Atașamentul* este al doilea roman al său (Editions Stock, 2012), din cele trei publicate până acum, după *La donation* (2007) și înainte de *L'illusion délirante d'être aimé* (2015), nominalizat la premiile Femina, ca și primul roman de altfel.

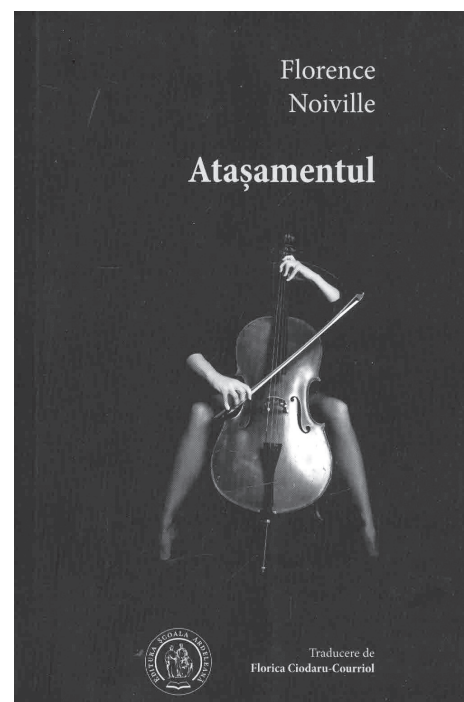
Vizibil entuziasmată de proza ce o traduce, și nu fără temei, Florica Ciodaru-Courriol afirmă în prefața volumului: „Florence Noiville este o romancieră intimistă, cu o scriitură rară, condensată și sugestivă, ceva între Camus (cu precădere cel din *l'Etranger*) și Dino Buzatti, iar succesul traducerilor ei (în 14 limbi, n. n.) demonstrează perenitatea gustului critic (și public) pentru acest gen de literatură. Caracteristic scrisului ei ni se pare și modul cum se deplasează de la experiența vieții la cea a literaturii, în lectura vieții așa cum o concepe ea (...).”

Substanța epică se încheagă în jurul unei mai puțin obișnuite povești de iubire, deși nu singulare, cum recunoaște și autoarea, între o elevă de 17 ani, Marie, și profesorul ei de literatură, H., cu 32 de ani mai în vârstă, iubire care marchează profund șapte ani din existența lor, dovădindu-se până la urmă că de fapt reprezintă/ a reprezentat esența ființei pentru fiecare dintre ei, până la ultima licărire. Demersul narativ, prezentat astfel, pare cel puțin neoromantic, dacă romanul, în întregul său, nu ar fi cu adevărat modern. Întâmplările, de la început, sunt văzute

prin două perspective. Una este cea a personajului principal, Marie, prin scrisoarea neterminată, confesivă, adresată omului care i-a tulburat decisiv existența, în speranța de a înțelege, de a-și înțelege propria existență: „Cine sunt eu? Simți și tu fărâmițarea asta? «Eu»-ri desperecheate ce se spionează fără să se înțeleagă. Unul care vorbește și unul care scrie, unul care iubește și unul care judecă, unul care se înflăcărează și unul care se îndoieste. Coexistă în mine o persoană care acționează și una care se privește acționând. A doua o întreabă pe cealaltă: «De ce ai făcut asta? De ce?»”

A doua perspectivă este aceea a fiicei sale, Anna, medic de profesie. Găsind scrisoarea mamei sale, moartă într-un accident de mașină, adresată profesorului H., care nu este și tatăl său, Anna vrea să afle cât mai multe despre mama sa pentru a se cunoaște mai bine pe sine. De aici și tentația justificată a cititorului de a o considera pe Anna personaj principal: „Este vorba despre mama mea. Când erau împreună, ea avea exact vârsta pe care o am eu acum. Am nevoie de el ca să mi-o povestească pe mama. Vreau să știu tot ce se poate ști despre ea, s-o iau în filatură postumă. Dorințe, îndoieli, tristeți, angoase. Cum s-au întâlnit și ce fel de îndrăgostită era. Ce-i spunea la ureche când era în brațele lui. Cum râdea. Și cum se dăruia. O anchetă care-mi va vorbi, sunt sigură, despre mine.” De aici și multiplicarea perspectivelor, pentru că demersul detectivistic al Annei aduce în prim plan, pe rând, mărturisirile Suzanei, bunica ei (mama Mariei), ale lui Vincent, coleg al Mariei și îndrăgostit de aceasta, ale lui Julie, mătușa Annei, cu o doză de invidie pentru sora sa, a Victoriei, colegă de clasă cu Marie, care crede că povestea celor doi nici nu a existat cu adevărat, a lui Laurent, prieten și coleg cu tatăl Annei și, nu în ultimul rând, cercetarea cărților scrise de Marie.

Comentariile Annei, în căutările tulburătoare ale adevărului despre mama

sa și despre sine, îmbină consemnarea faptului, fragmentată între obiectivare și subiectivismul fiicei, cu demersurile pur științifice sau cu inserțiunile livrești, într-un demers narativ al secvențialului și fluent în același timp.

Este, fără îndoială, și meritul traductoarei, Florica Ciodaru-Courriol, de a fi realizat o izbutită echivalență în limba română, cu note necesare pentru o mai bună înțelegere de către cititorul român a realităților din societatea franceză, deși, în aceeași prefață are unele îndoieli în privința capacităților limbii române de azi, în raport cu franceza: „Frazele sunt scurte, ritmate, stilul concentrat, mulat pe narațiuni, pe pasiunea eroinei, sugerând ritmul bătailor inimii lui Marie. Aspecte care pun destule probleme de traducere – începând cu fraza inițială, ce forțează topica limbii franceze ca pentru a sugera ideea unui destin el însuși forțat – a textului francez într-o română care ni se pare că se îndepărtează, hélas!, tot mai vizibil de vocația ei francofonă.” Nu spunem că nu ar avea dreptate – chestiunea este oricum discutabilă –, dar o contestă însăși traducerea excelentă a domniei sale.

Nu putem încheia fără să observăm că romanul stă sub semnul unui motto din Roland Barthes: „Tot ce este anacronic este obscen.”, cu intenția vădită, precum în cazul oricărui paratext, de a-i marca semnificația. Dar, la urma urmei, știm cu adevărat ce este anacronic? Iar din acest punct, lectura romanului s-ar cere reluată.

ÎN JURUL LUI BACOVIA. GLOSE ȘI JURNAL DE CONSANTIN CĂLIN

DANIELA SITAR-TĂUT

Puțini exegeți au acribia de a-și dedica studiile, cvasiunanim, unui singur creator. O remarcabilă excepție se dovedește, de mai bine de o jumătate de secol, universitarul, publicistul, scriitorul, criticul și istoricul literar băcăuan Constantin Călin, definit fericit de Marius Manta într-o recenzie drept „Omul Bacovia”. Deși debutul cercetărilor referitoare la acest poet unic, poate cel mai mare din literatura română, are loc în 1964, eseistul se impune în plan național abia în 1999 când publică primul volum al unei preconizate trilogii intitulate *Dosarul Bacovia*. Dacă prima piesă a tripticului (481 p.) – *Eseuri despre om și epocă* – vizează mai mult itinerariul biotic, precum și panorama persuasivă a contextului socio-cultural în care s-a format scriitorul, cea de-a doua, apărută în anul 2004, (647 p.) se apleacă asupra corpusului textual, în *O descriere a operei*. Constantin Călin devine din acest moment o cheie de boltă ce nu poate fi eludată nici de contemporanii, dar nici de succesorii ce se vor apleca vreodată asupra scrierilor și biografiei bacoviene.

Tomul *În jurul lui Bacovia. Glose și jurnal* (Editura Babel, Bacău, 2011) continuă firesc preocupările anterioare, deși nu constituie ultima parte a tripticului exegetic bacovian, care se află încă într-o etapă de șantier, de reevaluări și cizelări. 41 dintre „Glose”-le acestui volum și anumite fragmente din „Jurnal” se regăsesc și în partea secundă a *Dosarului Bacovia*. „Prag”-ul devoalează circumstanțele elaborării volumului, precum și coloratura componistică a acestuia: „un Bacovia *en miettes*, însemnări despre om și poet, și în jurul lui”. (p. 5) Din punctul de vedere al istoricului literar, „Bacovia e un subiect perpetuu”. Itinerariile bacoviene urmăresc deopotrivă atât „curtea operei lui”, cât și proximitățile, prin meditații, adnotări, pagini de critică a criticii, susceptibilități, mefiențe în interpretarea confrăților referitoare la acest fecund laborator germinativ care este opera bacoviană. Nu întâmplător

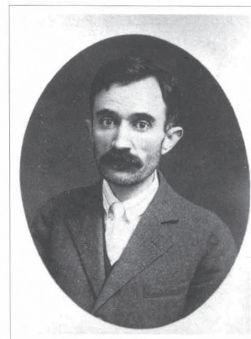
exegetul se transformă într-un globe-trotter, un infatigabil maratonist al unui teritoriu locuit vreme de peste cinci decenii, numit lapidar „țara Bacovia”. Liantul textelor comasate în carte sunt „punctele de vedere”, deseori divergente sau polemice, referitoare la Bacovia. Analiza *in nuce* a ambientului bacovian, se realizează atât gnomic, în „Glose”, cât și empatic, empiric, în paginile diaristice. „Exercițiul de fidelitate” față de poet reverberează proteic, Constantin Călin încercând să probeze că Bacovia „îl poate sateliza pe un cercetător ani în șir”, dar și să se convingă de faptul că poate „ramifica investigațiile asupra operei sale, în subterane și la suprafață”, reușind a „descoperi și argumenta o gamă întinsă de teme”, stabilind noi conexiuni cu alți autori sau alte creații.

„Glose”-le debutează prin a problematiza „Numele”. Catalogat de I.M. Roșca și Vladimir Streinu drept „ciudat”, cu inflexiuni slave, ori chiar „sinistru”, cu „rezonanțe de cavou”, potrivit diagnosticării nu prea eufonice Ovidiu Drâmba, simbolistica pseudonimului o descoperim însă în confesiunile auctoriale. Potrivit acestuia, Bacovia, care-și trage seva din Bacău, desemnează „Calea lui Bachus”, potecă frecventată de poet „de foarte multe ori”. Analistul sesizează discrepanța dintre sonoritatea numelui, apolinică, ce „parcă deschide o zare”, cu ființa creatorului ce părea mai degrabă un „îns iese dintr-o țară ploioasă, rece, chircit de o durere, ascunsă, fără vlagă, dezabuzat”. (p. 12) „Poveste de familie” pune în discuție problema comprehensiunii lui în rândul propriului clan. Tatăl, simplist și rațional, preocupat de comerț este imun la versurile recent apărutului *Plumb* pe care le privește sceptic, cu deconcertare. Mama, deși devoratoare de cărți, practica o lectură curativă a romanțurilor, ca antidot pentru „astămpărarea nervilor”, neavând vreo aderență la poezie. Cele cinci surori n-au nici ele vreo afinitate cu lirica, în vreme ce fratele Ioan (Eugen), avocat, confecționar de poezii el însuși, îi mărturisește lui Petru Pandrea

Constantin Călin

ÎN JURUL LUI BACOVIA

GLOSE ȘI JURNAL

Editura BABEL, Bacău

că nu pricepe «de ce se face atâta caz de George! Eu nu l-am văzut decât beat și niciodată treaz». Singurul partizan al poetului, până la apariția Agathe, este Constantin, jurnalist, care l-a protejat, găzduit și promovat de numeroase ori, fiind „omul său pentru relațiile publice”.

„Am greșit colosal că m-am născut în acest secol” reflectă apartenența indubitabilă a creatorului la casta idealistilor. *Par procuration*, făcând apel la un crochier al Isabellei Sadoveanu-Eran, care-l penela pe Ioan Al. Brătescu-Voinești, eseistul găsește corespondențe spirituale cu Bacovia, portretul părând a fi făcut acestuia, iar nu candidatului la deputăție de mai târziu. „Glose”-le surprind fie diacronic, fie sincron, instrumentarul tematic și lexemic bacovian, natura muzicală a acestuia, diferențele de percepție între Bacovia și Eminescu în substanțierea cuvântului „atom”, marcând astfel și cinetica esteticii celor doi poeți, dubii asupra paternității unor proze semnate Clement-Bacău, explorarea „măhălăilor”, văzute nu ca toposuri ale perdiției, ci ca enclave recluse, fascinația devoratoare pentru anumite cuvinte, precum „barbar”, resimțit extatic drept un melos „răscolitor, memorabil” sau pentru „monstru”, marcă a a-tipicului, a-normalului, atracția pentru luxurianță, reflecții auctoriale referitoare la excedentul de beletristică, inventarul imaginativ bacovian, de la abator, palat, havuz, catedrală, grădini de vară, ființe care populează aceste

sălașuri funeste, infernale, celibatare, prostituate, „cochete”, „cocote”, alienați, pedanți, prințese etc. „Modele umane – modele literare” selectează câteva nume de rezonanță din lirica universală, pe care Bacovia și-i aproprie empatic nu doar prin conduita epicureic-bahică, ci mai ales prin modernitatea lor. Alături de Paul Verlaine și E.A. Poe, *poètes maudits*, prezenți în „Sonet”, sunt amintiți nu mai puțin celebrii Baudelaire și Rollinat. („Finis”)

Partea secundă a cărții conține notații diaristice care gravitează în jurul aceluiași „subiect perpetuu”: Bacovia. De la meditații asupra predilecției pentru negru în vestimentație, la relevarea, încă o dată a „maturizării precoce”, dublată de sagicitatea celui care se detașează repede de potențialele modele livrești „ca să gândească singur” (p. 250), conștiința fermă

a excepționalismului său evidențiată de autocaracterizarea cea mai sintetică: „Eu am fost un fenomen din naștere... superior oamenilor și simplu”, puținii vizitatori ai poetului, vocea lui, veritabilul puzzle intimist completează portretul senzorial al acestui *reueur* profesionist, care cultivă o atitudine retractilă în fața concretului, a contingentului, trăind în propriul univers. Constantin Călin se arată sceptic în fața biografiilor, pe care le consideră, din punctul de vedere al istoriei literare, drept „perisabile.” Mefiența în verismul biografic este augmentată printr-un apendice care se vrea compensativ: „bine scrise, unele dintre ele au șansa să fie citite ca opere literare sau morale”. (p. 254)

Puseele comparatiste izbucnesc constant, Constantin Călin relevând vastitatea cuprinderii sale culturale, atât în plan

teoretic, cât și interpretativ. Conexiunile, truvabile fie la congeneri pașoptiști sau prepașoptiști, fie în epoca marilor clasici sau în lirica europeană fac din volum un peregrinaj po(i)etic și ideatic prin evi și doctrine, translate în grilă personală. Criss cross-ul universitarului băcăuan, coerent în pofida investigării din unghiuri și mijloace analitice diferite a profilului auctorial, cimentează, fără îndoială, receptarea în contemporaneitate a lui Bacovia, printr-un soi de empatism mărturisit prob de analist: „în unele [pagini] chiar am inversat perspectiva și am pornit de la mine. Timpul lung de când stăruie asupra lui Bacovia mi-a îngăduit să mi-l apropriez nu numai prin știința literaturii (sau prin alte științe), ci și prin propriile experiențe de viață.” (p.6)

ADOLESCENȚĂ ȘI TINEREȚE FRÂNTE DE GHEORGHE BĂRCAN

UN OM CARE NU A RENUNȚAT SĂ LUPTE

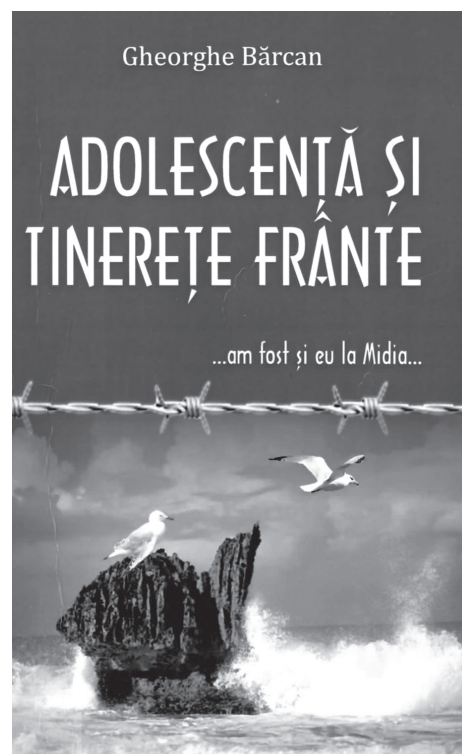
MĂRIUȚA POP

Adolescență și tinerețe frântă este o autobiografie scrisă de Gheorghe Bărcan, fost deținut politic — fără să fi trecut vreodată prin fața unui tribunal —, în timpul regimului stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu Dej. Cartea, apărută la patruzeci de ani după cele narate, în 2008, la Editura „Casa Cărții de Știință”, din Cluj-Napoca, relatează douăzeci de ani din viața autorului, douăzeci de ani în care a fost victima Securității — căci a fost hărțuit în permanență și după ieșirea din închisoare — și beneficiază de girul cunoscutului istoric prof. univ. dr. Dennis Deletant, precum și de cel al Anei Blandiana.

Tema centrală nu e doar represiunea comunistă, ci și neclintirea în onestitate, alegerea valorilor morale în detrimentul libertății, după cum afirmă însuși scriitorul. Potrivit Anei Blandiana, cartea este de interes național, reprezentând o contribuție documentară la descifrarea istoriei comunismului românesc, aducând elemente noi, abordând totul dintr-un unghi propriu. Prof. univ. dr. Denis Deletant, în „Introducere”, caracterizează amply

perioada despre care ne vorbește Gheorghe Bărcan — regimul lui Gheorghe Gheorghiu Dej —, ca fiind o epocă de teroare de tip stalinist, caracterizată prin muncă silnică și deportări interne.

Descriind condițiile abjecte în care oamenii erau obligați să trăiască pe „frontul” Canalul Dunăre–Marea Neagră, considerat un lagăr de exterminare prin muncă, înființat din inițiativa lui Stalin, memorialul este, după cum anticipează și titlul, o mărturie a torturilor aplicate cu incredibil sadism și lipsă de umanitate de regimul comunist asupra generației tinere, dar nu numai, printre care și Gheorghe Bărcan, un maramureșan din Săliștea de Sus, adolescent pasionat de matematică, elev remarcabil totodată, visător că într-o bună zi va pași pe culmile succesului. Dar, înainte de toate acestea, tot el își dorea o tinerețe pură, străină de orice compromisuri. Această șansă i-a fost mai mult decât refuzată, fiind pus la încercări grele la care doar cei cu CREDINȚĂ ȘI FORȚĂ INTERIOARĂ puteau rezista. Printre aceștia, s-a aflat și Gheorghe Bărcan.

Negândindu-se vreodată să renunțe la luptă, cu o forță morală exemplară, întărită prin rugăciuni adresate lui Dumnezeu, nu a trădat nimic și a ascuns mereu, în cursul anchetelor, ceea ce trebuia tănuțit, urmarea fiind faptul că nimeni nu a urmat după el. I-a fost în minte tot timpul îndemnul: „Să trăiesc murind, și nu să mor trăind”, pentru că în acele locuri se murea într-adevăr, puțin câte puțin, în fiecare zi. A reușit să supraviețuiască cu ajutorul DOMNULUI, deși avea – la douăzeci și unu de ani – doar 37 kg (cu tot cu zeghe și bocanci).

Totul a fost posibil dintr-un singur motiv: alegerea de a FI BUN și CORECT. Tot ce a făcut a fost din bunătațe și din curățenie sufletească. A plătit scump pentru acestea, dar credea în divinitate nu a pierdut-o niciodată. Securitatea – acel grup de CĂLĂI, – a fost umbra domnului Gheorghe Bărcan timp de douăzeci de ani. Acei oameni care i-au slujit nu merită nici măcar să le fie pronunțate numele, necum să fie comemorați în bisericile greco-catolice de azi, pe care le-au negat cu un nesfârșit cinism. Până și simpla cruce care le păzește, poate, mormântul, este prea mult pentru ei. Din cauza acestor ființe (ele nu merită atributul de oameni; a fi OM înseamnă cu totul altceva; de la om derivă OMENIA, iar dacă nu ai această calitate nu meriți să ți se spună astfel), lui Gheorghe Bărcan i-a fost interzis SĂ TRĂIASCĂ.

Întreaga suferință, prigoană și persecuție au fost determinate de refuzul de colabora cu Securitatea, în urma a trei solicitări, refuz de a fi unul dintre atâția Iuda, și de a renunța la credința greco-catolică. În fața perspectivei unei suferințe îndelungate Gheorghe Bărcan a ales să fie cu frică de Dumnezeu și neclintit în respectul față de valorile morale cu care a crescut.

Primul refuz a însemnat lipsirea de libertate, anchete brutale, lagărele de muncă de exterminare, pe lungi perioade de timp. După cum afirmă scriitorul, în acel calvar el ajuns absolut ILEGAL. „Slugile” Securității au primit înștiințare clară că numele inculpatului nu se găsea nici într-un dosar al grupurilor de elevi arestați de la Liceul „Dragoș Vodă” (pretextul pentru care era închis), dar în loc să îl trimită în LIBERTATE, l-au trimis la MOARTE, la Capul Midia. Condițiile mizerabile, chinul și suferința la care a fost supus, l-au dus la un pas de renunțare la LUPTĂ. Dar, nu s-a întâmplat așa. Dumnezeu l-a iubit.

Ieșind din acele chinuri, cu o ambiție de oțel a luptat pentru ideal. A fost un student eminent la Facultatea de Matematică-Mecanică a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Al doilea refuz de colaborare cu Securitatea a dus la exmatricularea sa din facultate în al doilea semestru al anului IV, care era ultimul an de studiu (durata lor era de patru ani), cu patru luni înainte de a-și susține examenul de licență pe care l-ar fi trecut cu brio, având în vedere rezultatele obținute în timpul anilor (până la exmatriculare, la disciplinele de

matematică nu a luat altă notă decât 10, iar la celelalte – note de 8, 9, 10).

Cauza exmatriculării a fost susținută de pretextul că nu a menționat în fișa de înscriere CONdamnAREA sa. Ferm pe poziție și în caracter, Gheorghe Bărcan a susținut în continuu că nu a făcut acea mențiune pentru că NU a fost CONdamnAT. Prin mijloace oculte, cinice, Securitatea a obținut un FALS act de condamnare. Din nou, din cauza refuzului categoric la complicitate, drumul spre ideal i-a fost blocat cu sârme și ziduri. A fost închis în propria-i libertate. Astfel, au urmat cinci ani de hărțuire intensă și inumană. Toate încercările sale de reînmatriculare i-au fost respinse. Oriunde își practica profesia cu multă dragoste și iscusință, era urmărit și amenințat de Securitate. A terminat studiile în zece ani, în loc de patru (între anii 1954-1964).

Memoriile lui Gheorghe Bărcan sunt o eliberare prin scris. Însă suferința, chinurile fizice și morale la care a fost supus, nu pot fi recompensate: întoarcerea în timp nu este posibilă, după cum spune scriitorul însuși, în epilog. Pierderea celei mai frumoase perioade a vieții este iremediabilă. Răni vor rămâne veșnic deschise undeva adânc, în suflet.

VESTIMENTAȚIA FEMININĂ MODERNĂ ÎN LEXICUL ROMÂNESC

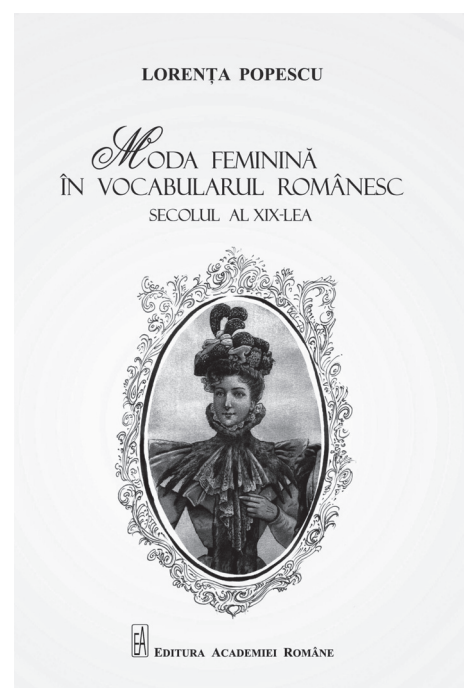
DE LORENȚA POPESCU

MIHAI VINEREANU

Anul trecut (2015) a apărut la Editura Academiei un studiu amplu (peste 300 de pagini) intitulat *Moda feminină în vocabularul românesc (Secolul al XIX-lea)* de Lorentza Popescu. Studiul se bazează pe un material bogat, având ca sursă presa (în special cea din domeniu) din acea vreme, fiind, în același timp, bine organizat și prezentat într-o manieră clară, accesibilă nu numai specialistului, dar și cititorului obișnuit. În partea a doua a lucrării sunt analizate cca 350 de cuvinte. Cum era și firesc, vocabularul românesc care definește vestimentația feminină din secolul respectiv este în mare parte de origine franceză, ca și piețele vestimentare pe care le definesc. Un

număr mult mai redus de cuvinte de acest fel sunt de alte origini: italiană, germană și chiar turcă.

Ceea ce ne interesează aici în mod deosebit sunt cuvintele românești din fondul mai vechi al limbii române care au fost uzuale înainte de secolul al XIX-lea și sunt la fel de uzuale și în ziua de azi, dar a căror origine a rămas neclarificată după cca 200 de ani de cercetări lingvistice. Numărul lor se ridică la câteva zeci. Prin urmare, vom discuta, în cele ce urmează, originea acestor cuvinte (a celor mai reprezentative dintre ele) a căror etimologie a fost greșit stabilită de-a lungul timpului din păcate, aceleași erori transferându-se de la un studiu lingvistic

la altul fără dorința de a îndrepta ceva, ca într-un *perpetuum mobile* al obstinației.

1. **buzunar** este considerat de mai toți autorii de dicționare etimologice (sau

explicative) ca fiind un împrumut din ngr. *buzunara* (Cihac, II, 641; Ciorănescu, 1243), dar și în lucrări de dată recentă, precum în Sala (2010, 2011). Atât Marius Sala, cât și ceilalți ignoră un fapt esențial cu privire la fonologia istorică a limbii grecești, și anume că sunetul grecesc *b >* (a trecut la) *v* în urmă cu cca 2000 de ani. Sunetul a existat în greaca veche și clasică, dar nu în medio-greacă în care s-a scris *Noul Testament*, de exemplu. La acea vreme, el se pronunța deja *v*. De aceea, în colindele românești avem *Viflain*, nu *Bethleem*. În același registru se înscrie și numele propriu *Vasile*, și nu **Basile* (< gr. *basileos*). Cert este că nici Cihac, nici Ciorănescu nu aveau, din câte știu, studii de lingvistică, adică nu au fost lingviști. Cum se face însă ca un lingvist, membru al Academiei Române, să ignore astfel de date lingvistice importante? Cu mult timp înaintea acestor autori, I. Heliade-Rădulescu, asociază, pe bună dreptate, subst. **buzunar** cu **pungă**. De fapt, **pungă** și **buzunar** au aceeași origine. Aceste două forme românești au cogați în limbile germanice: cf. v. isl. *poki*, v. eng. *pocca* > eng. *pocket*, dar și forme cu nazală, precum v. isl. *pungr*, v. eng. *pung*, v. friz. *pung*. Este esențial să arătăm că în limba română există o multitudine de forme pentru noțiunea de „buzunar”, precum: **bozunar**, **boznar**, **posnar** și altele, plus o serie de derivați ca a **buzunări**, *buzunăreală*, date pe care lingviștii noștri le-au ignorat cu desăvârșire. Toată această stare de fapt aruncă în derizoriu ridicola ipoteză a originii neogrecești a rom. **buzunar**. Din cele arătate mai sus, reiese că sunetul *b* este rar și se întâlnește doar în împrumuturi în limba neogreacă, și nu în cuvinte moștenite. Cam atât, deocamdată, despre *pungi* și *buzunare*.

2. **capăt** este un derivat al lui **cap**, după cum arată și autoarea, care la rândul său ar proveni din lat. **caput**. Deși pan-romanice, cert este că radicalul se regăsește în mai multe limbi indo-europene, toate provenind din PIE ***kap-ut**, **-e-lo** (IEW, 529), cu cogați în mai toate grupurile de limbi indo-europene, anume sanskrită, limbile germanice, celtice, baltice, albaneză și greacă (cf. DELR, **cap**). Menționăm că forme similare cu același sens au fost identificate în textele Plăcuțelor de la Sinaia.

3. **cămașă** acoperă aici sensurile fr. *chemise*, ambele fiind considerate ca provenind din lat. *camisia*, respectiv *camisa*. Se cunoaște faptul că lat. *camisa* este de origine celtică (galică) și că a intrat în latină târziu și era rar folosit. Sf. Ieronim

(*Epistolae*, 64, 2; cf. Ernout-Meillet, 90) ne spune că lat. *camisa* este un cuvânt străin (în latină). Sf. Ieronim a murit în 419-420 d. Chr. Prin urmare, s-a născut pe la jumătatea sec. IV și a scris în prima jumătate a sec. V. La acea vreme romanii se retrăseră de mult din Dacia, cum bine știm. De aceea, considerăm rom. **cămașă** de origine traco-iliră. Forma se regăsește și în limba albaneză (cf. DELR, **cămașă**).

4. **cingătoare** este un derivat al lui a **încinge**, care se consideră că provine din lat. **incingere*, formă care nu există de fapt în latină, unde există doar *cingere* cu același sens, din PIE ***kenk-** „a încinge, a lega strâns” (IEW, 565), cu cogați în mai multe limbi indo-europene: cf. skt. *kanci* „curea, chingă”, lituan. *kinkau* „a închina un cal”, v. gr. *kigklis*. Deși teoretic rom. a **încinge** poate proveni din lat. *cingere* (prefixat cu *in*), în română există și forma **chingă** care poate fi asociat cu lat. *cingula*, de unde nu poate totuși deriva, ci dintr-un mai vechi **clinga* (cf. megleno-rom. *cl'ingă*). Aromâna are forme ușor diferite, pe când formele albaneze sunt mai apropiate de română (cf. DELR, **încinge**, **chingă**).

5. **ciorap** este considerat turcism. Forma se întâlnește și în alte limbi balcanice, precum albaneza, bulgara și neogreaca. În DELR, am arătat că **ciorap** trebuie asociat cu **coarec** (cioareci) ambele provenind din același radical proto-indo-european. Pentru subt. **cioareci**, lingvistul german Reichenkron (103-105) arată că provine din PIE ***(s)keu-** „a acoperi” (IEW, 951), cu prelungire în **-r-**, ca și în **ciorap**, apoi, sufixul **-ako-s**, pe când în cazul lui **ciorap**, avem sufixul **-apo-s**. Celelalte forme balcanice (inclusiv cea turcă) provin din română. Ambele sunt cuvinte de origine traco-dacă.

6. **ciucure**, se crede că provine din lat. **cicculum*, dar acest cuvânt, nu există în latină, a fost doar inventat de lingviști ca să servească drept etimon rom. **ciucure**. O serie de alți lingviști au căutat alte soluții. Astfel, după Cihac (II, 491) și Galdi (Dicț., 172) ar proveni din mgh. *csukor*, *csokor* „gămadă, buchet”, iar după autorii DAR, ar proveni din gr. *kikkos* „partea cărnoasă a rodiei”, ceea este un non-sens. Ciorănescu (2073) consideră, în mod corect, că este formă de singular refăcută după pluralul **ciucuri** al lui **ciuc** „smoc”. În română există și alte forme similare ca formă și sens precum **ciup**, **ciuf**, **ciucă**, etc. Toate aceste forme provin din PIE ***(s)keuk-**, ***(s)keup-** „mănunchi, smoc, ciuf” (IEW, 856). Nu avem altă șansă decât să-l considerăm de origine traco-dacă.

7. **colț** este considerat a fi împrumut din bg. *kolec*, *kolac* „țărș” (cf. sb. *kolac* „id”), precum și alte forme slave care sunt doar cogați cu forma românească, toate provenind de la același radical proto-indo-european. Formele slave au sensuri destul de diferite, așa că rom. **colț** nu poate proveni din bulgară. În schimb, toate provin din PIE ***kel-** „a înțepa, a găuri, a perfora”, cu prelungiri nominale în **-so** și **-to**, ***kolso**, ***kolto** „„țep, colț, vârf ascuțit” (IEW, 545). Alți cogați există și în sanskrită, precum și în limbile germanice (cf. DELR).

8. **creț** este considerat de unii lingviști contemporani (Brâncuș, Sala) ca fiind unul dintre puținele cuvinte de „substrat”, dar nimeni nu s-a aventurat vreodată să explice în mod riguros această ipoteză. Noi am făcut-o, ca în cazul mai multor mii de cuvinte românești, găsind cogați în alte limbi indo-europene și indicând radicalul proto-indo-european din care provin. Rom. **creț** provine din PIE ***kert-**, ***krat-** „a roti, a răsuca” (IEW, 584). Nu mai menționăm excentricitățile emise anterior, dar cei interesați pot consulta DELR.

9. **cută** a „provenit” pe rând din bulgară (Cihac), din lat. *cutis* „piele” (Pușcariu), iar mai nou este considerat cu etimologie necunoscută (Ciorănescu). Provine, de fapt, din PIE (s) **keut-** „a tăia, a separa, a zgâria, a scobi, a îmboldi” (IEW, 954). Origine traco-dacă.

10. **gaică** este considerat de origine, de această dată, rusească (Tiktin, Ciorănescu, 3560), mai precis din rus. *gajka* „piuliță”. Cum a putut piulița rusească să devină *gaică* românească, numiții lingviști nu ne lămuresc. Vasmer (I, 252) consideră rus. *gajka* cu origine necunoscută. Cert este că cele două cuvinte nu au nimic în comun cu excepția faptului că sună cam la fel, ceea ce a fost un imbold pentru Tiktin să le asocieze. Tiktin demonstrează de nenumărate ori că nu știa bine românește. În DELR avansăm ipoteza că rom. **gaică** pare să provină din PIE ***gou-** ***gau-** „mână, a prinde, a agăța, a înmâna” (IEW, 403), printr-o formă **gaua* > **gaia* > **gaică**.

11. **glugă**. În acest caz, autoarea arată că etimologia rom. **glugă** este una controversată. Forma apare în mai multe limbi învecinate: cf. ngr. *kukla*, bg. *gugla*, mgh. *gluga*. Inițial a fost considerat de origine bulgară (Tiktin, Scriban, DAR). Prezența în latina medievală a formei *cucula* (> m.g.s. *gugel*) a făcut pe mulți lingviști să nu mai creadă în originea bulgărească a rom. **glugă**. Forme similare sunt și în limbile celtice, deși par să fie împrumuturi

din latina medievală. Un cognat apropiat avem în alb. *kukul* „vârf” pe care îl asociem cu rom. **cucă**, **ciucă** „id”. Astfel este de presupus că rom. **glugă** provine de la un mai vechi **gugla* (cf. lat. med. *cucula*, *cuculum*) care a fost preluat de bulgară (*gugla*). Prin urmare, rom. **glugă** formează o familie de cuvinte cu **cucă**, **ciucă**, toate provenind de la PIE **keu-*, **keug-* „a încovoia, a îndoi, curbură” (IEW, 588). Origine traco-ilirică.

12. pălărie nu poate proveni din it. **capelleria* (P. Panaitescu, BI, 13, 155; cf. Ciorănescu), după cum indică asterixul, nici nu există. Italiană este o limbă vie și cred că nu este permis să inventăm cuvinte pe seama ei ca să ne iasă nouă pasiențele etimologice. Alții, mai „isteți”, cred că provine de la **păr**, având în vedere varianta **părărie** (Șăineanu, Tikin). Avem convingerea că rom. **pălărie** trebuie asociat cu denumirea clasei nobile la daci pilleati, adică purtători de pila, o pălărie mică, fără boruri. Dacă *pila* este cognat desigur cu lat. *pilleus* „pălărie de fetru” și gr. *pilos* „fetru, plărie de fetru”, ambele fiind forme de genul masculin, pe când rom. **pălărie** este feminin. Credem că forma actuală **pălărie** este un singular refăcut după forma de plural, ca și în cazul lui **flacăra** < **flacă*. Origine traco-dacă (cf. DELR).

13. platcă nu provine din rus. *platka* pentru simplu motiv că un astfel de cuvânt nu există în limba rusă. Nu există în niciun dicționar al limbii ruse. Mai mult, am întrebat mai mulți vorbitori nativi de limbă rusă și niciunul nu a putut să-mi confirme existența acestui cuvânt în limba lor maternă. Este vorba de aceeași ușurință de a găsi etimologia unui cuvânt, ca și în cazul subt. **pălărie**. Platca este partea de sus a unei cămăși. Forma a fost identificată de Gustav Weigand în Transilvania și denumeste dublura părții de sus a cămășii (bărbătești). Are aceeași origine cu rom. **plat** care formează o familie de cuvinte cu **platoșă**, **plătică**, **plită** provenind din PIE **plat-*, **plet-*, **plot-* „întins, plat, a se întinde” (IEW, 833), cu cogați în cele mai multe grupuri de limbi indo-europene (cf. DELR). Origine traco-dacă.

14. sculă este un alt cuvânt românesc a cărui etimologie a rămas neprecizată. Diclescu (*Elemente*, 469) crede că provine din gr. *skulon* „deposedare”, ceea ce este un non-sens. Ciorănescu (7629) îl consideră cu origine obscură. Rom. **sculă** provine din PIE *(s)*kel-* „a tăia”, cu formele nominale **skela*, **skolma* „săbie”, **skolo* „cui sau obiect ascutit”. Este destul de evident că actualul

subst. **sculă** provine de la forma **skolo*, cu închiderea lui *o* la *u*. De remarcat lipsa rotacismului lui *l* intervocalic, ca și în cazul altor cuvinte românești (cf. **bălan**) (vezi DELR). Menționăm că este atestat trac. *skalme* „săbie”, ca și gr. *skalloo* „a zgâria”, gr. *skallis* „secure”. Origine traco-dacă.

15. strai este asociat de autoare cu it. *straglio* al cărui sens nu îl indică. Nu cunosc acest cuvânt italian, iar dacă există poate fi doar dialectal. Lingviștii italieni consideră că multe din cuvinte existente în dialectele italiene aparțin substratului pre-latin. Rom. **strai** este un cuvânt vechi și nu poate proveni din italiană. În cel mai fericit caz, it. *straglio* (dacă există) este cognat la nivel pre-latin cu rom. **strai**. În română există și forma **străiță** „hăinuță”, ceea ce exclude vreo origine italiană a acestor forme. În plus, în aromână avem forma *stranu* ceea ce exclude un împrumut din italiană. Prin urmare, formele românești provin de la un mai vechi **stran-iu*, **stran-ita*, la rândul lor din PIE **ster-*, *stre-* „a întinde, a așterne” (PIE, 1029): cf. lituan. *straja* „staul, așternut de paie”, friul. *straja* „așternut de paie pentru animale”.

16. vâl este considerat un neologism intrat în limba română abia în secolul XIX (cf. Ciorănescu, 9137). Cu toate acestea, forma există și în aromână (arom. *vel*), deși Papahagi crede că aromâna l-a împrumutat din italiană. Pe de altă parte, radicalul a pre-existat în limba română prin verbele a **învălu**, a **înveli** și subst. **velință**. Rom. **velință** este un cuvânt tracic prin excelență, regăsindu-se în toate limbile balcanice (inclusiv în turcă), dar și în graiul sărăcăcenilor din Grecia. Pentru cititorii noștri, care nu știu cine sânt sărăcăcenii, arătăm aici că sânt un grup etnic care vorbesc azi grecește, dar graiul lor are particularitățile sale specifice în care se includ și multe cuvinte de origine traco-română. Se ocupă cu păstoritul. Iar pentru cine nu știe sensul subst. **velință**, menționăm că este acela de „pătură, cuvertură țărănească”. Prin urmare, chiar dacă subst. **vâl** este un latinism din secolul al XIX-lea el a fost „alipit” *volens nolens* familiei de cuvinte deja existente în limba română de milenii, toate provenind de la același radical proto-indo-european.

Nu putem încheia, înainte de a face câteva considerații finale. Având în vedere chiar cazul formelor rom. **vâl** și respectiv **velință**, putem trage anumite concluzii importante. Deși nu fac parte realmente din aceeași familie de cuvinte

din moment ce **vâl** este un neologism, iar **velință** este un termen tracic prin excelență, ele sânt foarte apropiate atât ca formă, cât și ca sens. Cum am arătat, ambele provin de la același radical proto-indo-european. Unul prin latină, iar altul prin traco-dacă. Astfel de asemănări sânt o mulțime și le-am discutat ori de câte ori a fost cazul. Prin urmare, limba latină și traco-dacă erau limbi destul de înrudite, după cum am arătat cu diverse ocazii (cf. DELR). În DELR, am arătat că cel puțin 86% din lexicul limbii române nu provine și nici nu poate proveni din latină și, prin urmare, doar 14% din lexicul românesc este apropiat de latină.

Prin păreriile afirmate mai sus nu dorim să aducem vreo vină autoarei acestui studiu bine documentat și bine scris. Astfel de studii ar trebui să existe cât mai multe în cultura română. Am vrut doar să atragem atenția, și pe calea acestei recenzii, că a venit vremea să reconsiderăm din temelii teoria adânc încetățenită, dar cu atât mai păguboasă pentru noi, a originii latine a limbii române.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Cihac, A., *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine*, (2 vol.), Frankfurt, 1870-1879
 Ciorănescu, A., *Diccionario etimologico rumano*, Madrid, 1958
 DAR: *Dicționarul Academiei Române*
 DELR: Vinereanu, M., *Dicționarul etimologic al limbii române* (pe baza cercetărilor de indo-europenistică), Editura Alcov EDIM-PEX, București, 2008,
 Diez, F., *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*, Bonn, 1869
 IEW: Walde, A. Pokorny, J. *Indogermnisches Etymologisches Wörterbuch*, Bonn, München, 1959
 Papahagi, T., *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1963
 Popescu, L., *Moda feminină în vocabularul românesc* (Secolul al XIX-lea), Editura Academiei, București, 2015
 Pușcariu, S., *Etymologisches Wörterbuch der Rumänische Sprache. I. Lateinische Elemente*, Heidelberg, 1905
 Reichenkron, G., *Das Dakische* (rekonstruiert aus dem Rumänischen), C. Winter, Heidelberg, 1966
 Sala, M., *Cuvintele: mesageri ai isoriei*, Editura Meronia, București, 2009
 Șăineanu, L., *Dicționar universal al limbii române*, București, 1895
 Tikin, H., *Rumanisch-Deutsches Wörterbuch*, București, 1925

REDAȚIONALE

Câteva reviste literare, considerate de „tradiție”, s-au crezut datoare să pornească ofensiva împotriva revistelor independente. Acestea, fiind doar expresia vanității personale a unor „particulari”, ar trebui descurajate. S-ar vrea ca, triumfând sentimentul de „ordine”, să se reducă numărul revistelor literare la câteva, care, instituționalizate, să primească „fonduri” – bineînțeles, faimoasele fonduri! – de la stat.

Ironie îndejuns este însă faptul că în istoria literară au rămas mai ales revistele „efemere” care, fără nici un fel de „fonduri”, au fost aduse pe lume tocmai de către marii scriitori. Potrivit logicii acestor censozi întârziți, reviste ca *Orizonturi noi* – scoasă în doar câteva numere de însuși Bacovia, pe la Bacău –, ca și *Ceata literară* a lui Camil Petrescu – nici ea mai longevivă –, ar fi trebuit să fie, dacă nu interzise, în orice caz umilite. Iată cum, încă o dată, „criticii”, acești „șefi de scriitori”, se arată dușmanii cei mai înverșunați ai scriitorului de vocație.

Spre deosebire de omul de rând, care pentru activitatea sa are nevoie să fie răsplătit, adică are nevoie – cu alte cuvinte – de succes, omul superior (marea literatură este umanitate superioară, spunea Camil Petrescu), nu așteaptă altă retribuție decât împlinirea acelui impuls intim care se numește vocație. Într-o națiune cultă poziția omului de vocație este relativ scutită de suferințe, căci acolo existența elitelor (vorbesc de cele de spirit, nu de funcții) îi îndulcește, oarecum, soarta. În mijlocul unei comunități în care reviste ce se vor și se cred „oficiale” cer dispariția revistelor literare independente și instituționalizarea câtorva care să mulgă de la bugetul public, nu e de mirare că marii poeți sfârșesc de obicei la balamuc (Alexandrescu, Bolintineanu, Eminescu, Bacovia) sau sunt împinși la exil (Macedonski).

Atitudinea pe care o semnalăm este și un reflex rezidual al totalitarismului. E tulburător că tinerii acceptă înfeudarea morală ca pe un dat. Ei, în loc să facă o adevărată revoluție, cea a desprinderii de trecut, se lasă corupți în continuare de „rezistenții prin cultură”, a căror „rezistență” în funcții, după un trecut, deloc eroic, le arată că, în pofida oricărui bun simț, în România „se poate și așa”. Tinerii aceștia se lasă cam prea ușor corupți, ca să nu te pună pe gânduri în privința unei fatalități românești. Cam prea deplin dau dovadă că le lipsește acel spirit de rebeliune împotriva conformismului, mai ales moral, care provoacă – în alte părți –, clasicul divorț între generații!

Revista POLEMICI se vrea tocmai prietena celor care scriu dintr-un alt motiv decât ca să apară în emisiunile TV – nici măcar pentru a-și cumpăra un Audi –, ci din acea sfântă pornire ce se numește vocație. Și le așteaptă, evident, texte.

PRIMITE LA REDACȚIE

Albu, Mihaela, *Presa literară din exil. Al doilea val. Recuperare și valorificare critică*, II, Editura Timpul, Iași, 2011

Albu, Mihaela, *Un uomo universale: Ion Biberi*, Editura Aius, Craiova, 2015

Albu, Mihaela-Dan Anghelescu, *Eseistica lui Vintilă Horia. Deschideri către transdisciplinaritate*, Editura Aius, Craiova, 2015

Bălănescu, Flori, *Paul Goma 80. Memorie și istorie a cotidianului*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2015

Buican, Alexandru, *The Impaler. A Biography of Vlad III Dracula*, Tate Publishing and Enterprises, LLC, Mustang, Oklahoma, USA, 2014

Bud, Florica, *Dariusienii aterizează luni. Poveste pentru adulți și alți copii*, Editura Neuma, Cluj-Napoca 2015

Călin, Constantin, *Scrisori către un redactor*, I, Editura Babel, Bacău, 2014

Călin, Constantin, *În jurul lui Bacovia. Glose și jurnal*, Editura Babel, Bacău, 2011

Dărbuș, Carmen-Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2012

Ghilia, Alecu Ivan, *La pelle du destin. Manifeste contre l'oubli. Un épisode – vécu – de ma vie*, Edition Le Brontosaure, Paris, 2015

Goja, Anca, *Zăpadă neagră și alte povestiri*, Editura Trans Arte, București, 2014

Horvat, Săluc, *Cartea de-a lungul anilor*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015

Ignat, Dragomir, *Hieroglifie pe creste de val*, Editura Marist, Baia Mare, 2015

Micu, Dumitru, *Studii, Eseuri, Articole, I. Microsinteze și micromonografii*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2015

Olos, Ana, *Mihai Olos. La povești în casa de paie, visând la orașul universal. Fragmente de jurnal*, Editura Fundația Triade, Timișoara, 2015

Pavel Dan, Sergiu, *Învolburări și vremuri politice. Eseuri*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015

Stancu, Tudor, *Sâmbătă seara și luni dimineața*, Editura Vreamea, București, 2015

EDITURA ACTAEON BOOKS

STR. LUPULUI, NR. 34/42

430383 BAI A MARE

www.actaeonbooks.ro

Nou înființata editură ACTAEON BOOKS, prin colecțiile sale, își propune să tipărească într-un mod imaginativ, modern, texte care, printr-o abordare rutinieră, au devenit ca și „îngropate” pentru conștiința publică. De asemenea își propune să aducă în fața cititorilor texte de semnificație specială, îndelung ignorate, dar care devin astăzi, odată cu transformările pe care lumea modernă le impune spiritului public, mai mult decât relevante.

Tiparul executat la:

SC KUMAR PRINT SRL

Strada Mărgeanului, Nr. 3D, 430051 Baia Mare